

PSICHOLOGIJOS INSTITUCIONALIZACIJA LIETUVOJE: ŽVILGSNIS IŠ VALSTYBĖS 100-MEČIO PERSPEKTYVOS*

Albinas Bagdonas

Socialinių mokslų daktaras profesorius
Vilniaus universitetas
Psichologijos institutas
Taikomosios psichologijos laboratorija
Universiteto g. 9–115, LT-01513 Vilnius
Tel. + 370 5 268 7255
El. paštas: albinas.bagdonas@fsf.vu.lt

Straipsnyje analizuojama psichologijos institucionalizacijos – jos diegimo ir vartimo tiek visateisiu mokslu, tiek reglamentuojama profesija – raida Lietuvos Respublikos pastarųjų 100 metų istorijos kontekste. Psichologijos institucionalizacijos procesas analizuojamas pagal 10 profesijai (ir mokslui) svarbiausių kriterijų: 1) socialinis užsakymas (profesijos poreikis); 2) profesijos reglamentavimas; 3) profesinės veiklos teisinis pagrindas ir psichologo teisės bei pareigos; 4) visuomenės pasitikėjimas ir autoritetas; 5) profesinės kompetencijos kontrolė; 6) tyrimai ir vieta mokslo bei praktikos klasifikacijose; 7) profesijos mokymas; 8) profesinė ir mokslinė komunikacija; 9) vertybės ir etika; 10) profesinis susiregulavimas (asociacijos). Bendra išvada tokia: nors psichologijos, kaip ir daugelio kitų mokslų, raidos pradžia Lietuvoje vėlavo, pastarųjų trijų dešimtmečių psichologijos institucionalizacijos procesas buvo toks spartus, kad atsilikimo nebėlo faktiškai pagal visus profesijos kriterijus. Psichologija tapo indigenizuota profesija – susieta su šalies kultūra profesionalų moksline ir praktine veikla. Šio mokslo raida glaudžiai susijusi su Lietuvos modernios tautinės valstybės raida. Lietuvos pastarojo šimtmečio raidos etapai – tai ir psichologijos institucionalizacijos etapai. Straipsnio pabaigoje aptariami svarbesni Lietuvos psichologijos bruožai.

Pagrindiniai žodžiai: *institucionalizacija, psichologija Lietuvoje / Lietuvos psichologija, psichologijos istorija, profesijos kriterijai, reglamentuojama profesija.*

1. Įvadas

Psichologijos raidą Lietuvoje mėginta nagrinėti ne kartą, tačiau ta analizė visada buvo tik dalinė. Pavyzdžiui, A. Gučo monografijoje (1968) analizuojamas tik psichologinės minties raidos etapas iki Lietuvos nepriklausomybės (XIX a. pabaiga–XX a. pradžia), t. y. etapas, kai Lietuvoje reišėsi tik mokslų užuomazgos, o Vakarų Europoje

tik prasidėjo mokslinės (arba eksperimentinės) psichologijos plėtra. Kitų autorių rašyti straipsniai taip pat skirti arba atskiriems psichologijos raidos laikotarpiams (Jaciukevičius, 1967; Gučas ir Semaška, 1979; Gučas, 1977; Kregžde, 1987; Gailienė, 1997), arba atskirų psichologų veiklai pristatyti (Gučas ir Jovaiša, 1983; Dzikarienė ir kt., 1987; Rimkutė, 1997; 2007 b; 2008;

* Straipsnis skirtas nepriklausomos Lietuvos Respublikos įkūrimo 100-mečiui, psichologų organizuoto judėjimo (Lietuvos psichologų draugija) 60-mečiui ir Lietuvos psichologų sąjungos 30-mečiui.

Jacikevičius, 1997; Lapė ir Rimkutė, 1977; Gučas, 1960; Bagdonas, Butkienė, Lapė ir Rimkutė, 1989; Nasvytienė, 2012). Analižuota Lietuvos psichologų draugijų veikla (Gučas, Kregždė, Penkauskas ir Vaitkūnienė, 1962; Bagdonas, Lapė ir Valickas, 2000; Lapė, 1999). Šių eilučių autoriaus, autorių kolektyvo ir E. Rimkutės rašyti straipsniai (Bagdonas, 1991 a; 1991 b; 1996; Bagdonas, Pociūtė, Rimkutė ir Valickas, 2008; Rimkutė 1987; 2007 a) yra jau senstelėję (neaprėpia Antrosios Respublikos etapo), juose trūksta gilesnės raidos analizės. Kaičio ir Jurkuvėno (2015) straipsnis skirtas 1962–2015 m. atspausdintų periodiniuose leidiniuose „LTSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Pedagogika ir psichologija“ ir „Psichologija. Mokslo darbai“ straipsnių tematikos statistinei analizei.

Čia pateikiamas straipsnis taip pat nebus visa aprėpiantis. Lietuvos psichologija (arba psichologija Lietuvoje) jau turi savitą istoriją, išplėtotas įvairios jos tyrimų ir praktinės veiklos sritys, nemaža dalis Lietuvos psichologų paliko eklektinę prieigą ir pasirinko asmeninės traukos kryptis (pavyzdžiui, humanistinę, individualiąją, psichoanalitinę ar kognityviają psichologiją), nekalbant jau apie specializacijų įvairovę (edukacinė arba pedagoginė, konsultavimo, klinikinė, sveikatos, teisės, organizacinė, verslo psichologija). Norint išsamiai pristatyti Lietuvos psichologijos paveikslą ir jo raidą, reikėtų bent kelių šimtų puslapių studijos. Tad šiame ribotos apimties straipsnyje išsamiau paaanalizuosime psichologijos raidą tik dviem aspektais: 1) kaip atrodo psichologijos institucionalizacija pagal atskirus jos raiškos būdus (arba mokslams taikomus kriterijus); 2) psichologijos institucionalizacijos raidą pamėginsime pateikti Lietuvos tapsmo

modernia valstybe fone. Juk ir mokslinė psichologija Lietuvoje, ir pati valstybė (skaičiuojant nuo 1918 m.) yra beveik bendraamžės. Juolab kad ir psichologijos raidos Lietuvoje etapai kyla ne iš kokių nors vidinių pačios psichologijos šuolių ar lūžių (kaip buvo su pasauline ar kai kurių didelių šalių psichologija), o yra nužymėti valstybingumo raidos virsmų (nepriklausomos Lietuvos Respublikos sukūrimo, okupacijų, nepriklausomybės atkūrimo).

Psichologijos institucionalizacija – tai psichologijos mokslo ir praktikos diegimas šalyje, nuoseklus artėjimas prie pasaulinės psichologijos kultūros standartų – tradiciškai susiklosčiusių kriterijų: tyrimų, psichologinio įvertinimo, studijų, praktinės veiklos (teikiamų paslaugų), profesinės komunikacijos, susiregulavimo ir t. t. Tad pasižvalgykime, kaip ta psichologijos institucionalizacija pagal 10 svarbiausių mokslo ir profesijos kriterijų vyko atskirais psichologijos raidos ir Lietuvos valstybingumo kūrimo etapais. Tas pasižvalgymas nebus griežtai mokslinis. Pirmiausia, neturime patikimos statistikos apie psichologus ir jų profesinę veiklą. Antra, toliau pristatomas Lietuvos psichologijos institucionalizacijos vertinimas pagal parinktus kriterijus grįstas subjektyviais samprotavimais. Šis vertinimas – tai metodologinės gairės labiau objektyvizuotam tyrimui (pavyzdžiui, ekspertų, grupinės diskusijos ar profesinės bendruomenės apklausos būdais). Trečia, 2018-ieji – ir Lietuvos jubiliejiniai metai, ir Lietuvos psichologijai svarbių sukakčių metai. Susijusiam su psichologijos raida Lietuvoje daugiau kaip pusę jos jubiliejinio laiko asmeniui sunku išvengti mokslinių išvalgų susipynimo su epizodinėje atmintyje saugomomis patirtimis: psichologijos

studijų atnaujinimas Vilniaus universitete, psichologų veikla Persitvarkymo sąjūdžio laikais (pavyzdžiui, Sąjūdžio rėmimo Psichologų grupės įkūrimas jaunųjų psichologų iniciatyva), Lietuvos psichologų draugijos transformacija į Lietuvos psichologų sąjungą (pradžią – 1988 m. pabaiga!), neišpasakytai veržli psichologijos ekspansija į visas atsikūrusios valstybės sritis.

2. Psichologijos institucionalizacijos Lietuvoje aplinkybės

2.1. Mokslo plėtrą lemia aplinkybės

Psichologijos istorikai (Greenwood, 2009; Leahey, 2001) išskiria du psichologijos raidos šaltinius: vidinį – nuoseklią pačios psichologijos teorijų ir aiškinimų raidą, ir išorinį – psichologijos raidos socioekonominį kontekstą. Yra dar vienas pirminis šaltinis: žmogaus begalinis noras vis geriau pažinti ir suprasti pasaulį (tai vienintelės gyvūnų rūšies – *Homo sapiens* gebėjimas), iš kurio ir kyla pavienių (kartais labai talentingų ar genialių) žmonių profesinis entuziazmas (pavyzdžiui, genialaus proto, didelių gebėjimų ir stiprios motyvacijos asmens ar grupės profesionalų atsiradimas kad ir menkai išvystytoje srityje, šalyje ar esant jos raidai nepalankioms kitoms aplinkybėms). Kitais žodžiais, konkrečios šalies konkrečios mokslo srities susiformavimas, raida ir poveikis tos šalies bendrajam geriu priklauso nuo trijų aplinkybių grupių: 1) šalies sociopolitinės ir ekonominės organizacijos, jos infrastruktūros, taip pat bendro mokslo lygio (pavyzdžiui, Vokietija, Jungtinės Amerikos Valstijos, Didžioji Britanija, Prancūzija; žr. Schiraeve, 2011; Schultz & Schultz, 2012); 2) konkrečios mokslo srities, krypties ar šakos išsivysty-

mo pasauliniu mastu (turimas omenyje išsivystymas visais tokiais aspektais: teoriniu, empiriniu metodologiniu ir praktiniu arba taikomuoju); 3) talentingų ir į konkrečią sritį besigilinančių bei naujas žinias kuriančių entuziastų (pavyzdžiui, Pitagoras, Platonas, Aristotelis, Dekartas, Lao-tzu, W. Jamesas, W. Wundt'as, W. S. Freudas, J. B. Watsonas, B. F. Skinneris) atsiradimas ir veikla. Benjafield (2005) tokias asmenybes vadina gigantais, ant kurių pečių laikosi mokslas (šiuo atveju psichologija). Visų trijų grupių veiksniai veikia ne izoliuotai, o sąveikaudami, todėl kiekvienoje šalyje susiklosto unikalios mokslo šakos raidos situacijos (Robinson, 2005). Daugelis tautinių valstybių susiformavo dar iki psichologijos tapimo savarankišku mokslu (formalia to tapimo data laikant W. Wundt'o pirmosios psichologijos laboratorijos įsteigimą 1879 m.).

Ne išimtis ir psichologijos raida Lietuvoje – ją lėmė ir toliau lems minėtos aplinkybių grupės. Mūsų atveju įdomios dvi sutaptys. Nors formali mokslinės psichologijos susikūrimo data yra 1879 m., esminė psichologijos mokslo plėtra tapatintina su XX a. pradžia, t. y. laikotarpiu, kai pradėjo plėtotis Lietuvos nepriklausomybės idėja, kuri buvo realizuota 1918 m. Pasaulinės psichologijos kryptių diferenciacija (biheviorizmas, geštalpsichologija, psichoanalizė, refleksologija ir kt.) tada pasiekė apogėjų. Antra sutaptis – psichologijos institucionalizacija Lietuvoje prasidėjo ir vyko kartu su Lietuvos Pirmosios Respublikos valstybingumo institucionalizacija (pavyzdžiui, švietimo, sveikatos priežiūros, krašto apsaugos, savivaldos sistemų kūrimu). Kitaip tariant, psichologijos raida Lietuvoje vyko lygia greta su Lietuvos valstybės sociopolitine

ir ekonomine raida. Tuo pat metu pasaulinės psichologijos suklestėjimas (juk visas XX a. – psichologijos aukso amžius) veikė psichologijos raidą Lietuvoje. Tik, palyginti su Vakarų šalimis, pasaulinės psichologijos pasiekimų perėmimą riboja Lietuvos kaip valstybės raidos netolygumai (pavyzdžiui, okupacijų metais ta įtaka buvo arba ribota, arba vienos – sovietinės Rusijos – Maskvos ir Leningrado (dabar Petrogrado) krypties).

2.2. Sociopolitinės aplinkybės:

Lietuvos tapsmas modernia valstybe

Psichologijos, kaip ir daugelio kitų mokslų ir jų praktinio taikymo, raida labai glaudžiai susijusi su konkrečios šalies politine raida. Todėl ir konkretaus mokslo raidos periodizacija bus šalies politinės arba įvykinės periodizacijos atspindys. Lietuvos istorinė raida smarkiai atsiliko nuo vakarietiškosios civilizacijos raidos. Pavyzdžiui, pereiti iš priešistorės į istoriją (pagrindinis kriterijus – rašto atsiradimas) Lietuva (gal geriau sakyti – baltų gentys) vėlavo kelis tūkstantmečius (palyginti su Rytų Europos šalimis – kelis šimtus metų). Remiantis įvykinės periodizacijos principu (Bumblauskas, 2006), Lietuvos istoriją galima apytikriai suskirstyti į tokius laikotarpius, svarbius ir psichologijai:

1. Iki Pirmosios Lietuvos Respublikos: priešistorė (11 tūkst. pr. Kr.–XIII a.), Lietuvos valstybės kūrimasis (XIII a.), Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė (LDK) (XIII a.–Liublino unija 1569), Abiejų Tautų Respublikos laikotarpis (1569–1795), Lietuva Rusijos imperijos sudėtyje (1795–1915), kaizerinės Vokietijos okupacija (1915–1918);
2. Pirmoji Lietuvos Respublika (1918–1940);

3. sovietinė ir fašistinė okupacijos (1940–1990);
4. Antroji Lietuvos Respublika (1990–2018).

Žinia, kalbėti apie kokius nors mokslus, ypač psichologiją, iki 1579 m. – Vilniaus universiteto (VU) įkūrimo, nėra pagrindo. Tik su VU įkūrimu LDK teritorijoje prasideda apskritai mokslo institucionalizacija Lietuvoje. Tiesa, tokios institucionalizacijos užuomazgų buvo kai kuriose LDK vietovėse (pavyzdžiui, kūrėsi žemesniojo lygio švietimo institucijos). Institucinio švietimo sistemos kūrimasis Lietuvoje ypač suintensyvėjo Jogailai ir Vytautui 1387 m. paskelbus krikščionybės aktą. Pavyzdžiui, pradėjo formuotis parapiinių mokyklų sistema, o XVI a. kurtis kolegijos (Vilniaus, vėliau Kražių). Besikuriančiose mokyklose buvo dėstomos ir atskiros psichologijos kaip filosofijos dalyko dalys (Plečkaitis, 1962). Netoliese jau veikė ir su daugelio lietuvių gyvenimu, studijomis ir moksliniais darbais susijęs Karaliaučiaus universitetas (Albertina). Lietuvos didikų vaikai išvykdavo studijuoti ir į kitus Vakarų Europos universitetus, kurių XIV a. pabaigoje jau buvo apie 30. 1397 m. Prahos universitete įsteigiama Lietuvių kolegija, o Krokuvos Jogailaičių universitete XV a. mokėsi apie 300 lietuvių. Vilniaus universitetas tapo svarbiausiu mokslų institucionalizacijos židiniu netgi laikinai jį uždarius (1832–1918 m.). LDK laikų Vilniaus universitete psichologija buvo dėstoma ne kaip savarankiškas dalykas, o kaip filosofijos atskiros dalys (Plečkaitis, 1975; 1979). Vilniaus universiteto chemijos ir medicinos profesorius Andriejaus Sniadeckio (1768–1838) psichikos ir jos ryšių su nervų sistema samprata, išdėstyta jo garsiajame

veikale *Organinių būtybių teorija*, buvo tam laikui ypač inovatyvi (žr. Sniadeckis, 2018). Ši samprata, reikia manyti, bus pristatyta atskiroje studijoje. Lenkų okupuotoje teritorijoje atkurtas VU turėjo ir psichologijos katedrą. Lietuviškoji mokslų (ir psichologijos) institucionalizacija toliau plėtojama Lietuvos (nuo 1930 m. Vytauto Didžiojo) universitete, kuriame buvo net dvi psichologijos katedros – Teologijos ir Filosofijos bei Humanitarinių mokslų fakultetuose (1-a lentelė), o pagrindiniai psichologijos profesoriai buvo J. Vabalas-Gudaitis (1881–1955), I. Tamošaitis (1889–1943), M. Reinys (1984–1953) ir V. Lazersonas (1889–1945). Tiek Pirmosios Respublikos metais, tiek visą sovietmetį pagrindinis psichologijos Lietuvoje plėtros variklis buvo švietimo sistemos kūrimas ir tobulinimas. Tik XX a. septintajame ir aštuntajame dešimtmetyje pradeda stiprėti technologijų tobulinimo ir darbinės veiklos organizavimo sričių (ergonomika, inžinerinė ir darbo psichologija) psichologijos plėtros paskatos, o baigiantis sovietmečiui ir ypač atkūrus nepriklausomybę atsiranda naujų tokių paskatų šaltinių – žmonių sveikatos, verslo, teisėsaugos sistemų poreikiai, skatinę atsirasti ir naujas psichologijos specializacijas – klinikinę, organizacinę, teisės, verslo, sveikatos. Šios aplinkybės išsamiau bus atskleistos 3 skirsnyje, kuriame pristatoma psichologijos institucionalizacija pagal pasirinktus 10 kriterijų.

2.3. Pasaulinės psichologijos raida XX amžiuje

Ribotos apimties straipsnio skirsnyje neįmanoma pristatyti pasaulinės psichologijos teorinio, empirinio ir praktinės veiklos vaizdo.

Manau, daugelis sutiks su tokia bendriausia išvada: XX a. psichologijai buvo ir, reikia manyti, liks aukso amžius. Atrasti ir ištirti svarbiausi (pavadinčiau „kaktomušiniai“) žmogaus psichinio funkcionavimo ir elgesio faktai, susiformavo gausybė psichologijos krypčių, iki subtilybės išstobulintos tyrimo ir asmens įvertinimo priemonės, sukurta daugybė psichologinio poveikio priemonių (intervencijų) ir jų variacijų. Psichologinių tyrimų ir paslaugų teikimo srityse darbuojasi šimtai tūkstančių psichologų (vien JAV darbuojasi per 200 000 psichologų, iš jų licencijuotų – apie 106 000). Amerikos psichologų asociacijos (APA) narių skaičius nuo 31 (1892 m.) padidėjo iki 117 371 (2017 m.) (Winerman, 2018). APA leidžia 95 psichologijos žurnalus. O juk yra ir kitų psichologų organizacijų, daug psichologų nepriklauso APA, JAV universitetai turi savo psichologijos fakultetus ir leidyklas, veikia daug psichologijos priemonių kūrimo ir paslaugų verslo firmų (pavyzdžiui, su dviem iš jų – *Psychological Assessment Resources, Inc.* ir *Pearson, Inc.* – bendrauja ir VU). Čia mes net nevardysime gausybės tarptautinių psichologų organizacijų – jas nesunku rasti interneto erdvėje.

Pasaulinės psichologijos įtaka Lietuvos psichologijos raidai prasidėjo tik sukūrus tikrą nepriklausomybę. Pirmosios Respublikos laikotarpiu ta įtaka buvo daugiau europinės psichologijos (ypač vokiečių). Kauno (vėliau Vytauto Didžiojo) universitetas išigijo Vokietijoje gamintos psichologinių tyrimų įrangos (pavyzdžiui, spalvų maišymo aparatą, nuostatų tyrimo svarsčių rinkinių, Wundt'o mechaninį tachistoskopą). Psichologijos katedros bibliotekoje, kuri baigiantis sovietinei okupacijai buvo atiduota VU bibliotekai, buvo daug leidinių

anglų, vokiečių ir prancūzų kalbomis. Tik gaila, kad dėl blogos inventorizacijos, istorinio paveldo reikšmės nesupratimo psichologinių tyrimų įranga buvo „nurašyta“ tikrąja to žodžio prasme, o knygų likimas taip pat nekontroliuotas. Du iš trijų tarpukario Lietuvos žymiausių psichologų – V. Lazeronas ir A. Gučas, taip pat VDU dėstytojai I. Tamošaitis ir M. Reinys – psichologiją studijavo vokiškosios psichologijos įtakos zonoje (Viena, Jena, Ciurichas, Fribūras).

Sovietinės okupacijos laikotarpiu formaliai laikytasi vadinamosios marksistinės psichologijos nuostatų, kurias formavo valstybinės ideologijos spaudžiami rusų psichologai su L. Vygodskiu (1982), vėliau A. Leontjevu (1983) priešakyje. Pavyzdžiui, pirmosios psichologijos studijų programos dalykai iš esmės turėjo sutapti su Maskvos ir kitų Rusijos universitetų analogiškų programų dalykais: reikėjo studijuoti ir dialektinį bei istorinį materializmą, SSKP istoriją, aukštosios nervinės veiklos fiziologiją (I. Pavlovo sukurtą psichologijos pakaitalą), analizatorių fiziologiją ir pan., bet tuo pat metu jau pirmųjų laidų psichologams pradėta dėstyti dviejų semestrų apimties *Filosofijos istorija* (dalis jos skirta psichologijos istorijai; dėstytojas R. Plečkaitis), logika. Gerokai kitaip negu kituose SSRS universitetuose dėstyti ir išplėstinis psichologijos dalykas bei psichologijos istorija (dėstytojas prof. A. Gučas), o vėlesniuose kursuose ir kiti dalykai (raidos psichologija, psichikos evoliucija, darbo ir inžinerinė psichologija). Juk ir sovietmečiu buvo prieinamos užsienio autorių publikacijos – jas buvo galima užsisakyti susiradus žurnalo *Psychological Abstracts* santraukose nurodomų autorių adresus (žurnalas VU buvo gaunamas nuo 1962 m.). Šių eilučių

autorius parengė kelis šimtus vakarietišku psichologijos žurnalų straipsnių referatų SSRS referatyviniam žurnalui (*Žmogaus fiziologija ir morfologija*, kuris referavo ir psichologijos straipsnius, nurodydavo ir autorių adresus). Bet kuris asmuo galėjo nuvykti į Maskvos Lenino biblioteką (ši biblioteka gaudavo beveik visus tuo metu leidžiamus psichologijos žurnalus). Visi to meto dėstytojai ir mokslininkai gamindavo si specialias pašto korteles, kad galėtų prašyti straipsnių atspaudų. To meto moksliniai žurnalai (ir leidžiami SSRS) savo autoriams parengdavo po kelias dešimtis jų straipsnio atspaudų gaunamiems prašymams tenkinti. Kitaip tariant, mokslininkai nebuvo taip stipriai izoliuoti nuo to, kas dedasi pasaulio psichologijoje, kaip neretai įsivaizduojama. Žinoma, kartais tekdavo susitaikyti su tuo, kad gauta publikacija (ypač knyga) buvo nukreipiama į bibliotekų specialiuosius fondus, prieinamus tik su specialiu leidimu arba tik publikacijos adresatui.

Tačiau didžiausią ir atvirą vakarietiškosios psichologijos poveikį Lietuvos psichologija patyrė atkūrus nepriklausomybę 1990 m. Dar keliolika metų iki sovietmečio pabaigos (maždaug 1976 m.) Lietuvoje pradėjo lankytis žymus išeivijos psichologas Vytautas Bieliauskas, kuris buvo vienas iš klinikinės psichologijos šakos atsiradimo Lietuvoje skatintojų (Gailienė, 1995; 1997). Praėjus vos 10 dienų po nepriklausomybės atkūrimo, į VU atvyksta Švedijos psichologas Lennartas Parknas. Aplanko VU, metų pradžioje susikūrusią Lietuvos psichologų sąjungą (LPS), Seimą, susitinka su politikais ir netgi įvykdo vieną užduotį – Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo dokumentų kopijas nuveža Švedijos užsienio reikalų ministerijai. Apie tai rašė ir Švedijos dien-

raščiai. Tuo metu buvo užmezgti glaudūs LPS ir Švedijos psichologų ryšiai, prasidėjo pasikeitimai delegacijomis. Švedai finansavo pirmąsias keliolikos mūsų psichologų keliones į Stokholmo ir Upsalos universitetus bei psichologinių paslaugų firmas. Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu Lietuvos psichologų bendruomenė jau buvo gausi, tad tarpasmeninių, tarpgrupinių ir tarpinstitucinių kontaktų su užsienio psichologais buvo ir daugiau. Būtų gerai tuos kontaktus „inventorinti“, kol dar gyvųjų įvykių liudininkai. Juk to meto Lietuvos psichologai (ypač jaunieji – 1974–1990 m. laidų) buvo ne tik stebėtojai, bet ir aktyvūs įvykių dalyviai.

1991 m. sausio 11–13 dienų įvykių metu VU organizuotoje Baltijos šalių psichologų konferencijoje (*Psichologija v Baltijskich respublikach*, 1991) dalyvauja ne tik trijų nepriklausomybę paskelbusių respublikų, bet ir Gruzijos, Rusijos, Švedijos ir Šveicarijos atstovai. 1992 m. Vilniaus ir Upsalos universitetai apsikeičia psichologų delegacijomis (po 12 žmonių). Greitai prasideda jungimosi į tarptautines psichologų organizacijas paieškos. Sėkmingiausias buvo įsijungimas į Europos psichologijos asociacijų federaciją (EPFA): rezultatas – *EuroPsy* diplomų teikimo sistemos įdiegimas Lietuvoje. Atkūrus nepriklausomybę reikalai klostėsi lyg ir savaime: visose didesnėse tarptautinėse konferencijose ir kongresuose (netgi vykstančiuose toliausiuose taškuose – Johannesburge, Tokijuje ir kitur) dalyvauja nuo kelių iki poros dešimčių Lietuvos psichologų.

Lietuvos psichologų sąjunga (2018) pateikia tokią Švietimo ir mokslo ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (SADM) ir Sveikatos apsaugos ministerijos

sistemose dirbančių psichologų statistiką: mokyklose ir pedagoginėse psichologinėse tarnybose – 917 (plius 47 psichologo asistentai), sveikatos priežiūros specialisto spaudo numeriai yra suteikti 579 medicinos psichologams (viešajame sektoriuje dirba tik 286 sveikatos psichologai), SADM pavaldžiose įstaigose dirba 230 psichologų. Taigi vien trijų žinybų duomenimis, viešajame sektoriuje dirba apie 1 770 psichologų, t. y. apie 63 psichologus 100 000 gyventojų (primename – JAV šis skaičius yra 60).

Įvairiose sociopolitinio, ekonominio ir mokslinio gyvenimo srityse vykstanti globalizacija nuošalėje nepalieka ir psichologijos: 1) psichologija turi atsižvelgti į globalizacijos padarinius asmens psichiniam funkcionavimui, iš jos kylančias psichologines problemas; 2) vyksta įvairių psichologijos krypčių suartėjimas, spartėja vieno regiono naujovių diegimas į kitus regionus. Nenuostabu, kad ir pastarojo dešimtmečio psichologijos istorikai, rašydami knygas apie pasaulinės psichologijos raidą, savo knygų paantraštėse prideda tokias sąvokas kaip *globalizacija*, *globalinė perspektyva* (Schiraeve, 2011; Lawson, Graham, & Baker, 2007).

Baigti skirsnį norėtuši žurnalo *European Psychologist* vyriausiojo redaktoriaus K. Pawlik (2000) sugalvotu psichologijos pasiekimų XX a. įvertinimo projekto pristatymu. Projekto laikas buvo suderintas su 2000 m. Stokholme vykusiu 27-uoju Pasauliniu psichologijos kongresu. Buvo paimti vaizdo interviu iš 30 žymiausių pasaulio psichologų, prašant atsakyti į šešis klausimus. Pawlik (2000) atliktos šio kokybinio tyrimo analizės aptikti nepavyko, tačiau išsamiai šią žymiausių psichologų apklausą analizuoja Zalevskij ir Zalevskij (2000).

2.4. Psichologijos plėtros Lietuvoje entuziastai

Prie atsitiktinių aplinkybių galima priskirti tai, kad, esant tokiai menkai psichologijos Lietuvoje institucionalizacijos pradžia, darbuosiu du aukšto lygio entuziastingi profesionalai – J. Vabalas-Gudaitis (1881–1955) ir V. Lazersonas (1889–1945). Abu psichologo profesiją įgijo dar iki Pirmosios Respublikos įkūrimo. Trečiuoju reikėtų įvardyti šių dviejų entuziastų tradicijos tęsėją visą sovietmetį – prof. A. Gučą (1907–1988), prie kurio nuo 1958 m. prisidėjo ir doc. J. Lapė (1925–2011) – šiam pagal indėlį į tai, kaip buvo plėtojama psichologija sovietmečiu ir kaip ji buvo atkuriamą VDU, neabejodamas priskirčiau ketvirtąjį vaidmenį. J. Lapė buvo ne tik prof. A. Gučo artimiausias padėjėjas, bet ir pirmosios psichologijos studijų programos diegėjas, savo plačiais ryšiais gebėjęs apsaugoti politiškai prasižengusiuosius studentus arba dėstytojus (pavyzdžiui, pagelbėjęs ir šių eilučių autoriui išlikti VU po vieno politinio išsišokimo). Šalia keturių profesionalių psichologų reikia paminėti dar du teologijos ir filosofijos profesorius, daugiau kaip dešimtmetį dėščiusius psichologiją Lietuvos (vėliau Vytauto Didžiojo) universitete. Tai buvo teologijos profesorius Mečislovas Reiny (1884–1953) ir filosofijos profesorius Izidorius Tamošaitis (1889–1943).

Naują pagreitį psichologijos plėtra Lietuvoje įgavo jau vėlyvuojų sovietmečiu, subūrus talentingą mokslininkų dėstytojų komandą ir 1969 m. Vilniaus universitete pradėjus rengti psichologus. Dauguma dėstytojų buvo kito bazinio išsilavinimo, bet, dirbdami tiriamąjį ir dėstyimo darbą, persi-

kvalifikavo į psichologijos sritį (E. Rimkutė, A. Bagdonas, O.-G. Mikšytė-Butkienė, A. Suslavičius, F. Laugalys, H. Vaitkevičius, A. Danielius, V. Martišius – žr. 3-ią lentelę). Be A. Gučo ir J. Lapės, psichologo profesiją turėjo dar du tuometės psichologijos studijų programos dėstytojai: V. Viliūnas (1944–2011) – Maskvos valstybinio universiteto 1966 m. įkurto Psichologijos fakulteto auklėtinis (jis VU dirbo tik kelerius metus) ir VPU psichologijos studijas pokariu baigusi vaiko raidos specialistė Apolonija Poškienė (1929–2001).

Kitose institucijose (Vilniaus ir Šiaulių pedagoginiuose institutuose, Mokyklų tyrimo institute) darbuosiu dar keli aktyvūs pokario psichologijos studijas VPU baigę specialistai (3-ia lentelė). Jie visi – kartu su VU dėstytojais – ir sudarė tą Psichologų draugijos branduolį, kuris organizavo tiek vietines, tiek tarprespublikines konferencijas. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę (sukūrus Antrąją Respubliką), psichologijos plėtra įgavo tokį mastą, apie kurį net nesvajoto minėti pavieniai tarpukario psichologijos darbininkai.

Pamėginome sugrupuoti svarbesnius psichologijos institucionalizacijos Lietuvoje asmenis tiek atskirais jos etapais, tiek pagal veiklos pobūdį (3-ia lentelė, šio straipsnio 4 skirsnis). Žinoma, daug svarbių asmenų liko nepaminėti šioje lentelėje (ypač iš pastarųjų dviejų dešimtmečių). Manau, praeis dar viena kita dešimtis metų ir jų pavardės tikrai atsidsurs panašaus pobūdžio publikacijose. Galbūt atsiras ir asmuo ar asmenų grupė, kurie, remdamiesi objektyviais kriterijais, parengs tikslesnę atskirų asmenų ar institucijų įnašo į psichologijos plėtra Lietuvoje apžvalgą. Psichologija priklauso prie inovacinio tipo mokslų, kurių teorinis

pagrindas, faktų gavimo metodologija ir poveikio asmeniui strategijos kinta labai sparčiai.

3. Psichologijos institucionalizacijos kriterijai

3.1. Mokslo ir profesijos institucionalizacijos kriterijų gausa

Kiekviena profesija, ypač reglamentuojamoji (jai įgyti reikia universitetinių studijų) yra daugiaaspektis reiškiny. Todėl tokios profesijos ir jos institucionalizacijos laipsnio vertinimas nėra toks paprastas. Kartais pasikliaujama jos vertinimu vienu aspektu: ar profesija reglamentuojama, t. y. ar valstybė reguliuoja jos įgijimą, licencijuoja praktinę veiklą. Anksčiausiai pradėtos reguliuoti teisininkų ir gydytojų profesijos. Psichologo profesijos reguliacija (priskyrimas reglamentuotų profesijų sąrašui) JAV pradėta apie 1940 m. (Law & Kim, 2005). Tačiau mūsų analizuojamai psichologijos institucionalizacijos temai valstybės reguliacinė funkcija (profesijos reglamentavimas) yra tik vienas iš rodiklių (kriterijų, charakteristikų), bylojančių apie profesijos institucionalizacijos laipsnį šalyje. Profesijos institucionalizacijai įvertinti naudojama nuo kelių iki keliolikos kriterijų. Tiesa, kaip matysime toliau, tie kriterijai dažniausiai yra išvestiniai vienas iš kito, tačiau jie padeda susidaryti platesnį ir konkretesnį profesijos įdiegimo šalyje vaizdą, parodo jos pripažinimą, autoritetą, pagarbą jai, vietą tarp kitų profesijų. Dėl tos priežasties atrinkome 10 profesijos institucionalizacijos kriterijų. Pamėginsime pagal kiekvieną iš jų parodyti psichologijos įdiegimo Lietuvoje stiprybes ir silpnybes. Psichologai gerai

suvokia, kad vienas vertintojas gali pateikti tik savo atskirąją – subjektyvią nuomonę. Apie tokio vertinimo objektyvizavimą kalbėsime šio straipsnio 3.11 skirsnyje. Toliau eilės tvarka analizuosime tokius psichologijos institucionalizacijos kriterijus: 1) socialinis užsakymas (profesijos poreikis); 2) profesijos reglamentavimas; 3) profesinės veiklos teisinis pagrindas ir psichologo teisės bei pareigos; 4) visuomenės pasitikėjimas ir autoritetas; 5) profesinės kompetencijos kontrolė; 6) tyrimai ir vieta mokslo bei praktikos klasifikacijose; 7) profesijos mokymas; 8) profesinė ir mokslinė komunikacija; 9) vertybės ir etika; 10) profesinis susiregulavimas (asociacijos). 2-oje lentelėje psichologijos institucionalizacijos laipsnis pagal atskirus kriterijus pateiktas ir vaizdo pavidalu. Bendra idėja tokia: kuo tam tikru psichologijos raidos Lietuvoje laikotarpiu institucionalizacijos laipsnis pagal atitinkamą kriterijų didesnis, tuo jis tamsesnis. Juoda spalva reiškia visišką institucionalizaciją.

3.2. Socialinis užsakymas

Šis dviejų žodžių derinys nėra koks nors oficialus ar formaliais dokumentais grįstas tam tikrų paslaugų (mūsų atveju psichologinių) užsakymas. Turimas omenyje konkrečioje visuomenėje besiformuojantis poreikis atlikti mokslinius tyrimus, įrodymais pagrįsti tam tikras veiklas ar pagelbėti žmonėms susidoroti su kylančiais psichinio funkcionavimo ir elgesio sunkumais. Psichologinių paslaugų poreikis labai glaudžiai susijęs su konkrečios visuomenės socialine, politine ir ekonomine situacija. Ganėtinai išsamiai psichologo profesijos raiškos istoriją išanalizavo Jansz (2016) apžvalginiame straipsnyje

Psychology and Society: An Overview, kuri pravartu paskaityti kiekvienam psichologijos specialistui.

Subtilesnių paslaugų prireikia, kai bent iš dalies išspręstos ar bent sprendžiamos žmonių socialinės ir ekonominės gerovės problemos. Karų, revoliucijų, okupacijų ir ekonominio skurdo kamuojamiems žmonėms toli iki psichologinių paslaugų poreikio – jiems svarbesni išlikimo klausimai. Tačiau gerėjant socioekonominei situacijai, tobulėjant naujoms technologijoms prireikia subtilesnio išsikišimo į valdymą, vaikų ugdymą, naujos technikos kūrimą, gilesnio ir moksliskai grįsto žmogaus sielos supratimo. Štai kad ir šeštasis ar septintasis sovietinio laikotarpio dešimtmečiai: kyla naujų darbo organizavimo, darbo vietos įrengimo, naujos ir patogesnės technikos konstravimo reikalavimų. Atsiranda paskata plėtoti darbo ir inžinerinę psichologiją netgi politiškai užguitoje sovietinėje visuomenėje: 1966 m. įkuriami Psichologijos fakultetai Maskvos ir Leningrado (dabar Petrogrado) universitetuose, o po trejų metų – 1969 m. inžinerinės ir darbo psichologijos studijos pradedamos ir Vilniaus universitete. Tiesa, jos nuo pat pradžių buvo universalus pobūdžio. Jau po poros laidų atsiranda netgi filosofijos specializacija (maždaug po 5 studentus ima gilintis į filosofijos problematiką; šioje srityje vėliau sėkmingai ir darbuojasi arba pasuka dar į kitas humanitarines kryptis – tampa rašytojais, politikais). Nepriklausomybė, diegiamas liberalizmas ir laisvoji rinka, šalies ekonomikos gerėjimas, viešųjų paslaugų plėtra paskatino ir kitų psichologijos specializacijų: pedagoginės (edukacinės, mokyklos), klinikinės, sveikatos, medicininės, teisės ir verslo, atsiradimą.

Apie socialinį užsakymą psichologijai byloja ir politiniai sprendimai: sukurta ir plėtojama psichologinės pagalbos švietimui sistema (pedagoginių psichologinių tarnybų tinklas), psichologijos priskyrimas prie reglamentuojamų profesijų, *Psichologų praktinės veiklos įstatymo* priėmimas svarstyti, medicinos psichologo medicinos normos patvirtinimas, psichologų etatų steigimas teisėsaugos, socialinių paslaugų, verslo institucijose, išplėtos ir reglamentuojamos psichologijos studijos, atliekami tyrimai ir ginamos disertacijos. Labai išsiplėtojo individualios psichologinės pagalbos gyventojams paslaugos, tik gaila, kad neturime tikslios tokių paslaugų teikimo statistikos. Taigi, pagal socialinio užsakymo kriterijų pasiekta labai stipri psichologijos institucionalizacija (2-a lentelė).

3.3. Psichologija – reglamentuojama profesija

Faktiškai visose ES šalyse psichologija priskiriama prie reglamentuojamų, t. y. valstybės reguliuojamų, profesijų (angl. *regulated professions*). Daugumoje šalių psichologo profesija reglamentuojamų profesijų sąrašuose įrašyta bendrinio vardu – *psychologist*, nors kai kurios šalys reglamentuotai profesijai priskiria ir psichologijos specializacijas (European Commission, 2018). Toks profesijų reglamentavimas (nurodomi ir studijų bei įgyjamų kompetencijų reikalavimai) palengvina specialistų judėjimą ir jų įgytų kvalifikacijų pripažinimą atvykus į kitą šalį. Tai, matyt, palengvino ir *EuroPsy* diplomo diegimą Europoje. Tačiau sklaidant šiuos dokumentus (European Commission, 2018; Lietuvos Respublikos ūkio ministras, 2018) tenka šiek tiek nustepti: visur Lietuva

kaip valstybė reglamentuoja ne *psichologo* profesiją, o tik *mokyklos psichologo* profesiją. Apie sveikatos, klinikinio, teisės ar organizacinio psichologo specializaciją net užuominų nėra. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija (2018) teikia tokį reglamentuojamos profesijos apibrėžimą: „Reglamentuojama profesija – profesinės veiklos rūšis arba profesinės veiklos rūšių grupė, kuriomis užsiimant (arba užsiimant vienu iš jos būdų) pagal teisės aktus tiesiogiai ar netiesiogiai reikalaujama turėti tam tikrą profesinę kvalifikaciją. Užsiėmimo būdu laikomas ir profesinio vardo, kurį naudoti pagal įstatymus ir kitus teisės aktus leidžiama tik turintiems tam tikrą profesinę kvalifikaciją, naudojimas, taip pat buvimas Lietuvos Respublikos reglamentuojamų profesinių kvalifikacijų pripažinimo įstatymo I priede išvardytų asociacijų arba organizacijų nariu.“ Pagal tokią sampratą mokyklos psichologas priskirtinas prie reglamentuojamą profesiją įgijusių asmenų, o kitų specializacijų atstovai – prie nereglamentuojamą. Todėl pastarieji gali susidurti su tam tikrais diplomų pripažinimo keblumais. Būtina kuo skubiau į ES reglamentuojamų profesijų duomenų bazę įtraukti ir kitas psichologijos specializacijas arba *mokyklos psichologo* profesiją pakeisti bendrine *psichologo* profesija (tai ir daro dauguma ES šalių). Kadangi patvirtinta medicinos psichologo medicinos norma (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras, 2018), tokia specializacija irgi iš esmės tapo valstybės reguliuojama. Tik vėl kyla nauja problemėlė: kaip su ta bendra norma susieti psichologus, turinčius ar turėšančius skirtingo pavadinimo diplomus (sveikatos, medicinos ir klinikinis psichologas). Keblumų yra ir su jau reglamentuojama mokyklos psichologo profesija. Rengiami

pedagoginės, edukacinės bei vaiko ir edukacinės psichologijos magistrai.

Kalbant apie psichologo profesijos baigtinį reglamentavimą, svarbu yra licencijavimas. Reglamentuojamų profesijų specialistus licencijuoti būtina. Tai daro arba valstybės institucijos, arba profesijos asociacijos.

3.4. Profesinės veiklos teisinis pagrindas ir psichologo teisės bei pareigos

Pagal šį kriterijų psichologijos institucionalizacija Lietuvoje nėra baigta. Pirmiausia, stringa jau parengtas ir kelis kartus perdarytas *Psichologo praktinės veiklos įstatymas*. Kol tokio įstatymo nėra, nėra ir psichologo veiklos visapusiško teisinio pagrindimo, nenustatytos profesijos kompetencijos ribos. Įdomiausia, kad tokiam griežtesniam profesinės veiklos reglamentavimui priešinasi dalis psichologų, gąsdindami, kad dėl to pabrangs psichologinės paslaugos ir bus apribotos psichologų laisvės. Profesinę veiklą reguliuojantis įstatymas paskatintų licencijavimo praktiką, kuri yra būtina visiems asmenį įvertinantiems ir jam poveikį darantiems specialistams. Sveikatos priežiūros sistemoje toks klausimas net nekeliamas: medicinos norma ir licencijos gavimas privalomi. Dar gerai bent tai, kad Lietuvoje susiformavusi nuostata, jog savarankiškai paslaugas teikiančio psichologo išsilavinimas turi būti ne mažesnis nei magistro lygmenis. *Psichologo praktinės veiklos įstatymo* nebuvimas iš dalies kompensuojamas įvairiais atskirų žinybų įsakytais ar nutarimais. Štai švietimo pagalbos specialistų – psichologų veiklą, funkcijas, pareigas reglamentuoja net keli Lietuvos

Respublikos švietimo ir mokslo ministro (2003 a, b; 2004; 2005 a, b; 2007; 2017) įsakymai. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro (2018) įsakymu patvirtinta medicinos psichologo medicinos norma. Teisėjų tarybos (2017) nutarimu patvirtintas naujas (pakeistas) psichologo pareigybės aprašas.

3.5. Visuomenės pasitikėjimas ir autoritetas

Jau daug metų psichologijos studijos yra pirmajame populiariausių studijų programų dešimtuose (nors kviečiamųjų į valstybės finansuojamas vietas skaičius nėra didelis, palyginti su informacinių technologijų, sveikatos priežiūros, teisės ar ekonomikos studijų programomis). Ar tai yra psichologo profesijos prestižo ir autoriteto požymis? Vargu. Geriausiai visuomenės požiūris atsiskleistų atlikus viešą visus Lietuvos gyventojus reprezentuojančios imties apklausą, kokios vos ne kas mėnesį organizuojamos pasitikėjimui politikais, partijomis ir kai kuriomis valdžios institucijomis nustatyti. Viešojoje erdvėje dažniausiai postringaujama apie pedagogo, sveikatos priežiūros specialisto, socialinio darbuotojo, informatiko ir dar kelių profesijų prestižą. Remiantis Amerikos psichologų asociacijos tyrimu (Breckler, 2012), galima manyti, kad psichologo profesijos supratimas labai miglotas. Inžinieriaus, veterinaro, mediko ar informatiko profesijos suvokiamos kaip grynai mokslinės, teisininko, socialinio darbuotojo ar mokytojo – kaip grynai praktinės, o psichologo – kaip kažkas tarpinio tarp mokslo ir praktinės veiklos. Reikia manyti, kad panašiai psichologo profesiją suvokia ir Lietuvos gyventojai.

Epizodiniai reagavimo ir vertinimo atvejai rodo, kad vyksta laipsniška psichologo ir psichiatro profesijų diferenciacija, daugėja privačios psichologinės praktikos atvejų, t. y. mokėjimas už suteikiamas paslaugas irgi rodo pasitikėjimą profesija. Deja, neturime tokių mokamų paslaugų statistikos. Na, o LPS reikėtų organizuoti periodines (bent kas 10 metų) žmonių viešosios nuomonės apklausas apie atskirus psichologų profesinės veiklos elementus.

3.6. Profesinės kompetencijos kontrolė ir savikontrolė

Lietuvoje (kaip ir daugelyje kitų Rytų Europos šalių) profesinės kompetencijos (ir ne tik psichologo profesijos) kontrolę pavadinčiau prospektyvia arba išankstine (išskyrus sveikatos priežiūros, kai kur teisės specialistus). Vientisųjų ar dvipakopių studijų programose numatomos tam tikros įgyjamos kompetencijos, kurios suteikiamos kartu su gaunamu atitinkamų studijų programos baigimo diplomu. Pagirtina, kad Lietuvos švietimo sistemoje tokia teisė savarankiškai darbuotis suteikiama tik psichologui, įgijusiam magistro laipsnį ar gavusiam penkerių metų vientisųjų studijų baigimo diplomą. Bakalauro laipsnį turinčiam psichologui leidžiama dirbti tik psichologo padėjėju (asistentu). Panaši nuostata išreikšta ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro (2018) įsakyme dėl „medicinos psichologo“ medicinos normos. Štai įsakymo 4 punkte rašoma: „4. Medicinos psichologo profesinę kvalifikaciją įgijusiais laikomi asmenys: 4.1. baigę universitetinę psichologijos bakalauro studijų programą arba išlyginamąsias psichologijos studijas ir sveikatos psichologijos ar klinikinės psicho-

logijos magistro studijų programą. “Šiokią tokią dviprasmybę kelia jungtukas „ir“: ar jis reiškia, kad būtina baigti abi studijų pakopas, ar kad medicinos psichologu gali dirbti ir psichologijos bakalauras? Metais anksčiau, 2017 m. liepos 19 d., Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras (2017) pasirašė įsakymą Nr. V-886, kuriuo prie asmens sveikatos priežiūros veiklų rūšių priskyrė ir medicinos psichologo praktinę veiklą (formaliai ši nuostata įsigaliojo nuo 2017 m. spalio 1 d.). Beje, šiame įsakyme nurodyta, kad nuo 2020 m. sausio 1 d. būtina medicinos psichologo veiklos sąlyga bus medicinos psichologijos praktikos licencija.

Tačiau privačios praktikos, kuri pastaraisiais metais smarkiai plėtojasi, taip pat psichologo profesinės veiklos ne švietimo ir sveikatos priežiūros srityse reguliavimo faktiškai nėra. Maždaug prieš 15 metų LPS mėgino įdiegti psichologų licencijavimo instituciją, bet iniciatyva, įteikus keliolika klinikinės, pedagoginės ir organizacinės psichologijos sričių licencijų, užgeso. Kol nebus patvirtintas *Psichologo praktinės veiklos įstatymas* ir nebus numatyta skaidri tokios veiklos licencijavimo tvarka, tol psichologijos profesijos institucionalizacija valstybės mastu nebus baigta.

3.7. Tyrimai ir vieta mokslo bei praktikos klasifikacijoje

Psichologija, kūrusi savo tyrimų metodologiją pagal analogiją su gamtos mokslais ir tiesiogiai su jais susijusi (ypač su biologija ir neuromokslais), formavosi ne tik (gal net ne tiek) kaip praktinė veikla, o kaip žmogaus psichikos ir elgesio tyrimų mokslas. Santykis tarp mokslinių tyrimų ir

praktinės veiklos panašus kaip fizikoje ar biologijoje. Dėl tyrimo ir poveikio objekto (sielos, psichikos, elgesio) sudėtingumo eksperimentinė psichologija nepasiekė tokio teorinio apibendrinimo lygmens, kokį pasiekė biologija ar fizika. Teorinė ir taikomoji fragmentacijos vyko visą XX a.: formavosi atskiros psichologijos kryptys, mokyklos, paradigmos, atskiras psichikos apraiškas (pavyzdžiui, emocijas, atmintį, asmenybę) ir jų mechanizmus aiškinančios teorijos. Lietuvoje psichologijos institucionalizacija taip pat prasidėjo ir maždaug iki 1995–2000 m. vyko dominuojant moksliniam tyrimui. Pirmoji mokslinio tyrimo laboratorija įsteigta kartu su Lietuvos universitetu 1922 m. (prie Humanitarinių mokslų fakulteto), vėliau ji, regis, virto institutu. Laboratorija buvo pavadinta atliepian to meto mados psichologijoje šauksmą – *Eksperimentinės psichologijos laboratorija* (steigėjas ir vadovas J. Vabalas-Gudaitis). Vėliau į tyrimus įsitraukė ir dvi psichologijos katedros iš Humanitarinių ir Teologijos mokslų fakultetų (1930 m., keičiant Lietuvos universiteto pavadinimą į Vytauto Didžiojo universitetas (VDU), sujungtos su tų pačių fakultetų pedagogikos katedromis).

Tik maždaug nuo 2000 m. santykis pasikeitė praktinės veiklos naudai. Tačiau ir toliau (iš dalies dėl to, kad psichologijos studijos yra tradiciškai tik universitetinio lygmens) plėtojama ir mokslinių tyrimų praktika, kuriamos ar adaptuojamos asmens įvertinimo priemonės, ieškoma būdų mokliškai pagrįsti tam tikras poveikio priemonės. Moksliniams tyrimams psichologijos srityje analizuoti reikėtų atskiros studijos, todėl čia į šį klausimą nebesigilinsime. Apie kelių dešimtmečių psichologinių tyrimų

tematikos kaitą (pagal „Psichologijos“ žurnale skelbtus straipsnius) rašė jau minėti Kairys ir Jurkuvėnas (2015). Kadangi psichologiją studijuojančių universitetuose santykinis skaičius (ir pagal kitas specialybes, ir pagal kitas šalis) yra didelis, turime ir didelį mokslinių tyrimų potencialą. Tik gaila, kad šimtai bakalauro ir magistro baigiamųjų darbų bei dešimtys daktaro disertacijų yra dažniausiai spontaniški, vykdomi nekoordinuotai net viename universitete. Ar Lietuvos Respublikos Vyriausybė negalėtų imtis šios tokios koordinacijos ir teikti užsakymus, svarbius šalies ūkio, švietimo, sveikatos priežiūros, teisėsaugos, kultūros (taip pat psichologinės kultūros) ir kitoms sritims. Šimtai tyrimo darbų taip ir guli nepanaudojami arba nepanaudotini archyvuose ir duomenų bazėse. Juk visi šie tyrimai yra valstybės finansuojami. Žinoma, galima apsiriboti tokių tyrimų darymo edukacine paskirtimi. Bet ar ne praktiškiau būtų gauti ir papildomos naudos – tam tikrų, moksliskai grįstų faktų opiais visuomenės funkcionavimo klausimais.

Psichologinių tyrimų institucionalizacija vyko ir sovietinės okupacijos laikotarpiu, netgi tada, kol nevyko psichologijos studijos (iki 1969 m.): 1958 m. įsteigiama psichologijos aspirantūros institucija (pirmuoju psichologijos aspirantu tais pačiais 1958 m. tampa Juvencijus Lapė), buvo ginamos disertacijos (netgi habilitacijos – S. Kregždė, A. Jacikevičius), spausdinami straipsniai, leidžiamos monografijos. Tais pačiais 1958 m. įsteigiamas Mokyklų mokslinio tyrimo institutas, kuriame gvildinama ir psichologinė tematika. Aštuntajame dešimtmetyje įkuriamos kelios mokslinio tyrimo laboratorijos: Specialiosios psichologijos laboratorija Vilniaus universitete

(1973 m.; kartu su Lietuvos aklųjų draugija), Medicinos psichologijos ir sociologijos tyrimų laboratorija Kauno medicinos institute (1973 m.), Specialiosios pedagogikos laboratorija Šiaulių pedagoginiame institute (1973 m.). 1968 m. Vilniuje įsteigiamas Profesinio orientavimo institutas, didesnėse įmonėse steigiami vadinamieji darbo mokslinio organizavimo (DMO) padaliniai. Mokslinius tyrimus vykdė ir toliau vykdė ir psichologijos katedros, kurių paskelbus Lietuvos nepriklausomybę padaugėjo nuo 3 iki 10 (tiesa, kai kuriose studijų institucijose jos sujungtos su filosofija – Kauno technologijos universitete, arba pedagogika – Sporto ir Šiaulių universitetuose).

Formaliai Lietuvos mokslo grupių ir krypčių klasifikacijoje psichologija (kodas S100) priskirta socialinių mokslų grupei, yra tokios psichologijos specializacijos: S110 Taikomoji psichologija, S120 Raidos psichologija, S130 Sveikatos psichologija, S140 Socialinė psichologija, S150 Organizacinė psichologija, S160 Klinikinė psichologija, S170 Neuropsichologija ir psichofiziologija, S180 Ugdymo psichologija, S190 Teisės psichologija. Disertacijos ginamos pagal kitą klasifikaciją, kurioje psichologija (be specializacijų) priskirta socialiniams mokslams, kodas 06 S.

Pagal mokslinių tyrimų kriterijų psichologija Lietuvoje lygiuojasi į europinį ir pasaulinį lygius, tad galima sakyti, kad šiuo aspektu ji institucionalizuota visiškai.

3.8. Profesijos mokymas

Tai antras pagal svarbą (po mokslinių tyrimų) profesijos institucionalizavimo kriterijus. Psichologijos studijos nuo pat jos kaip mokslo susiformavimo buvo ir

yra tik universitetinio lygmens. Nei iki 1918 m., nei tarpukariu grynų psichologijos studijų Lietuvoje nebuvo. Gaila, kad kol kas neaptikta išsamesnės informacijos apie psichologų rengimą Lietuvos universitete ir VDU (1922–1940 m.). Galima spėti, kad VDU Humanitarinių mokslų fakultete studentai galėjo siekti dvigubos – pedagogo ir psichologo – profesijos. Įgyti psichologijos srities žinių ar jas gilinti jaunuoliai vykdavo į Vakarų Europos universitetus, pavyzdžiui, A. Gučas (1907–1988), J. Laužikas (1903–1980). Grynosios psichologijos studijos organizuotos VU tik antrosios sovietinės okupacijos pradžioje, bet po poros metų (1946 m.) buvo sustabdytos ir studentai išsiskirstė po kitas studijų programas arba perėjo tęsti studijų į Vilniaus pedagoginio universiteto Psichologijos katedrą ir ten įgijo dvigubą specialybę – lietuvių kalbos mokytojo ir psichologo. Šiai katedrai 1945–1956 m. vadovavo prof. A. Gučas, 1956 m. jis tapo VU Pedagogikos ir psichologijos katedros vedėju, kuriai vadovavo iki 1975 m. (1975–1986 m. katedrai vadovavo J. Lapė). 1946–1956 m. laidų absolventai sudarė šeštojo, septintojo ir iš dalies aštuntojo dešimtmečių psichologijos specialistų branduolį (pavyzdžiui, organizuodavo respublikines ar Baltijos respublikų konferencijas, 1958 m. įsteigė Lietuvos psichologų draugiją, 1962 m. – žurnalą „Pedagogika ir psichologija“, nuo 1980 m. – „Psichologija“, rašydavo į jį straipsnius).

Po Antrojo pasaulinio karo mokslas smarkiai pajudėjo naujų ir įmantesnių technikos priemonių kūrimo link, susiformavo naujos, labiau integruotos mokslo kryptys (informacijos teorija, kibernetika, bionika, kompiuterika, informatika ir informacinės technologijos). Žvilgsniai vėl nukreipiami

į psichologiją – stiprėja ir plėtojasi naujos jos ir paribio su kitais mokslais šakos: darbo ir inžinerinė psichologija, ergonomika, vadinamųjų žmogiškųjų faktorių kryptis. Suklesti pažinimo reiškinių tyrimai (kognityvioji psichologija), darbo arba pramonės psichologija plėtojasi iki organizacinės psichologijos. Vis glaudesnis tampa psichologų bendradarbiavimas su biologais, neurologais (ir čia formuojasi paribio disciplinos – neuropsichologija, psichofiziologija, evoliucinė psichologija, psichobiologija, kognityvusis neuromokslas). Šis naujoviškas socialinis užsakymas pajuntamas ir izoliuotoje sovietinėje visuomenėje. Vienas iš tokio psichologijos aktyvinimo veiksmų tuometinėje SSRS buvo ir 1966 m. organizuotas 18-asis pasaulinis psichologų kongresas Maskvoje, po kurio buvo įkurti psichologijos fakultetai Maskvos ir Lenino (dabar Petrogrado) universitetuose, Sovietų Sąjungos respublikose pradėta aktyviai rengti psichologus. Tokia psichologijos studijų programa (tiesa, orientuota į darbo ir inžinerinę psichologiją) 1968 m. parengiama ir VU, o nuo 1969 m. ji pradėta realizuoti ir be perstojo vykdoma iki šiol: padidėjo tik priimtųjų skaičiai (1969 m. – 25, 2018 m. – 118 plus 43 į sesijinių psichologijos bakalauro studijų programą). O kur dar 7 universitetai, taip pat turintys psichologijos studijų programas. Padidėjo ir magistro pakopos psichologijos specializacijų skaičius. Be klasikinių klinikinės, organizacinės ir pedagoginės psichologijos specializacijų, rasime ir verslo, teisės, sveikatos, konsultavimo, socialinės psichologijos specializacijų studijų programas.

Psichologijos studijos santykinai griežtai reglamentuotos: jos vykdomos tiek pagal bendruosius mokslo ir studijų dokumentus,

1 lentelė. Psichologijos katedros, laboratorijos, institutai ir kitos įstaigos, kuriose buvo ir yra vykdomi tyrimai, organizuojamos studijos ar kvalifikacijos kėlimas

Universitetas	Institucija
Vytauto Didžiojo (VDU)	1922–1923 m. Lietuvos universiteto (nuo 1930 iki 1940 m. VDU) dvi psichologijos katedros – viena Teologijos ir filosofijos mokslų fakultete, kita Humanitarinių mokslų fakultete, Eksperimentinės psichologijos laboratorija (vėliau institutas), nuo 1998 m. – Psichologijos klinika, 2002–2016 m. – Teorinės ir Bendrosios psichologijos katedros, nuo 2016 m. – Psichologijos katedra (Lapė, 1997)
Vilniaus Stepono Batoro	1930–1940 m. Psichologijos katedra
Vilniaus (VU)	1940–1941 m. Vilniaus universiteto Psichologijos katedra: 1947–1971 m. Pedagogikos ir psichologijos katedra, 1971–1991 m. Psichologijos katedra, nuo 1991 m. Bendrosios psichologijos bei Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedros, 1973–2018 m. Specialiosios psichologijos (nuo 2018 m. Taikomosios psichologijos) laboratorija, nuo 1994 m. Psichofiziologijos laboratorija, nuo 2006 m. Psichologinių inovacijų ir eksperimentinių tyrimų mokymų centras (nuo 2017 m. Psichologinio konsultavimo ir mokymo centras), nuo 2018 m. visi minėti ir naujai įkurti padaliniai (iš viso 15) sujungti į Psichologijos institutą (Bagdonas, 2009 a, b; Gailienė, 2009)
Lietuvos edukologijos (LEU)	1944–2018 m. VPU Psichologijos katedra (1945–2005 m.), Psichologijos didattikos katedra (1998–2010 m.), Pedagogikos ir psichologijos institutas (nuo 2010 m.) (Kutkienė, 2013; Lapė, 2008; Garbačiauskienė, Dževečka ir Penkauskas, 1995; Monkevičienė, Meškauskienė, ..., Riškutė, 2012)
Lietuvos sveikatos mokslų (LSMU)	Nuo 1973 m. Medicininės psichologijos ir sociologinių tyrimų laboratorija; nuo 2012 m. Sveikatos psichologijos katedra, nuo 2016 m. rengiami sveikatos psichologai
Klaipėdos (KU)	Nuo 1991 m. Psichologijos katedra: rengiami psichologijos bakalaurai ir konsultavimo bei pedagoginės psichologijos magistrai, Psichologijos laboratorija ir Konsultavimo centras
Mykolo Romerio	Nuo 1991 m. Psichologijos ir profesinės etikos (vėliau Psichologijos) katedra, dabar Psichologijos institutas
Šiaulių	Nuo 1963 m. Psichologijos katedra, atkūrus nepriklausomybę atskirais laikotarpiais veikė Edukologijos ir psichologijos bei Socialinės pedagogikos ir psichologijos katedros. Tik psichologijos studijų niekada neorganizavo. Nuo 1963 m. pedagogikos ir psichologijos studijų programa
LCC tarptautinis	Nuo 2007 m. rengia psichologijos bakalaurus
Kauno technologijos (KTU)	1999–2014 m. Psichologijos katedra. Nuo 2014 m. Filosofijos ir psichologijos katedra. Dėstymas ir tyrimai, studijų programa <i>Sociologija ir psichologija</i>
Aleksandro Stulginskio (ASU)	Filosofijos, psichologijos ir profesinės edukologijos katedra. Psichologijos specialistai nerengiami (psichologijos dėstymas ir tyrimai)
Privačios psichologinių paslaugų (taip pat mokymo paslaugų) institucijos ir NVO	Humanistinės (1995), Individualiosios ir Geštalo psichologijos institutai, Vadybos ir psichologijos institutas; Psichologijos akademija (Žmogaus studijų centro padalinys); Psichologijos ir reabilitacijos centras; Organizacijų vystymo centras, LPS, kitos psichologų profesinės asociacijos ir t. t.

ties pagal Studijų kokybės vertinimo centro patvirtintas universitetinių studijų programą, kurių rengimas grįstas *Psichologijos studijų krypties aprašu* (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras, 2015). Priminsime, kad pats *Aprašas* rengtas atsižvelgiant į Lietuvoje jau diegiamo *EuroPsy* diplomo reikalavimus (EFPA, 2011; 2015; Lunt, 2011). Visų universitetų psichologijos studijų programos akredituojamos ne ilgiau kaip šešeriems metams. Dauguma ekspertų vertinimo komisijose būna iš ES šalių. Todėl drąsiai galima teigti, kad psichologo profesijos mokymas Lietuvoje visiškai institucionalizuotas ir atitinka tarptautinius standartus. Yra likusios trys silpnokos profesijos mokymo vietos: 1) trumpesnė nei tradiciškai Vakarų šalyse profesinės veiklos praktika; 2) menkai išvystytos pouniversitetinės studijos, leidžiančios tobulėti kaip pasirinktos krypties specialistui; 3) jau minėto licencijavimo nebuvimas, kuris taip pat neskatina tobulinti profesinių kompetencijų.

3.9. Profesinė ir mokslinė komunikacija

Nėra skirtingų profesijų bendruomenių aktyvumo profesinės ir mokslinės komunikacijos srityje lyginamųjų tyrimų. Tad sunku nustatyti, ar pagal šį kriterijų Lietuvos psichologų bendruomenė yra pakankamai brandi. Profesinė ir mokslinė komunikacija – tai vietinės ir tarptautinės konferencijos, moksliniai ir populiari žurnalai, knygų leidyba, dalyvavimas užsienio šalyse organizuojamose konferencijose, pasauliniuose psichologijos ar jos atskirų šakų kongresuose, straipsnių spausdinimas užsienio ir tarptautiniuose leidiniuose, neformalus bendravimas psichologų ben-

druomenių viduje ir su kitų šalių psichologais. Neturime Lietuvos psichologų aktyvumo išvardytose srityse statistikos, tačiau tokio aktyvumo faktų gausu nuo pat psichologijos diegimo Lietuvoje pradžios. Tiesa, sovietinės okupacijos laikotarpiu ši mokslinė komunikacija buvo vienakryptė: galėjome dalyvauti tik SSRS vykstančiose konferencijose, spausdinti straipsnius tik toje šalyje leidžiamuose žurnaluose. Tačiau psichologų komunikacinis aktyvumas Lietuvos ir SSRS viduje buvo santykinai nemenkas (turint omenyje, kad psichologijos profesionalų pajėgos iki 1974 m. – pirmosios psichologų laidos – buvo menkos). Dar sovietmečiu Lietuvos psichologams teko organizuoti kelias Baltijos šalių konferencijas (jos vykdavo kas dveji metai ir paeiliui jas organizuodavo trijų Baltijos respublikų psichologai). 1985 m. 7-oji Baltijos respublikų konferencija vyko Tartu. Po jos šios konferencijos buvo uždraustos. Tik paskelbus Lietuvos nepriklausomybę buvo mėginta atkurti Baltijos šalių psichologų konferencijų tradiciją: 8-ąją konferenciją *Psichologija v Baltijskich respublikach* (1991) jau organizavo ne Lietuvos psichologų draugija (SSRS psichologų draugijos Lietuvos skyrius), o savarankiška Lietuvos psichologų sąjunga. Nepriklausomybės laikotarpiu vykusių psichologų susibūrimų – ir pasaulinio masto, ir specializuotų, ir jaunųjų psichologų, ir kasmetinių LPS organizuojamų kongresų – liudinininkai esame visi, todėl dėl vietos stokos jų čia ir nevardysime.

Profesinės ir mokslinės komunikacijos principo įdiegimo rodiklis yra knygų bei periodikos leidyba. Ji aktyvi nuo pat Lietuvos nepriklausomybės 1918 m. paskelbimo. Štai tik tarpukario periodikoje

išspausdinta per 500 mokslinių ir mokslo populiarinimo straipsnių (Šidlaitė, 1967) psichologijos tematika. Pagrindinis mokslinis periodinis leidinys buvo ir kol kas yra nuo 1962 m. VU leidžiamas žurnalas „Psichologija“ (iki 1980 m. vadinosi „Pedagogika ir psichologija“). Vėliau atsirado dar keli moksliniai žurnalai: „Tarptautinis psichologijos žurnalas: biopsichologinis požiūris“ (leidžiamas VDU nuo 2008 m.), „Ugdymo psichologija“ (Lietuvos atkurtos nepriklausomybės bendraamžis – LEU leidžiamas nuo 1990 m.), „Tarptautinis verslas: inovacijos, psichologija, ekonomika“ (leidžiamas VU nuo 2014 m., nuo 2017 m. privati leidyba), internetinis žurnalas „Taikomoji psichologija“ (Lietuvos taikomosios psichologijos asociacijos leidžiamas nuo 2015 m.). Psichologijos tematika straipsnius spausdina ir kiti žurnalai: MRU – nuo 2002 m. leidžiamas „Socialinis darbas“, ŠPU – „Specialusis ugdymas“ (nuo 1998 m.), LEU – „Socialinis ugdymas“ (nuo 1999 m.), VDU – „Socialinis darbas: patirtis ir metodai“ (nuo 2008 m.). Prie visų Lietuvos gyventojų psichologinės kultūros plėtros prisideda ir du psichologijos mokslo populiarinimo žurnalai: „Psichologija tau“ (Žmogaus studijų centro leidžiamas nuo 1991 m.) ir „Aš ir psichologija“ (privaciai leidžiamas nuo 2008 m.). Per pastaruosius du dešimtmečius labai išplėta psichologijos tematika internetinėje erdvėje: pavieniai psichologai, jų grupės, asociacijos, psichologinių paslaugų verslo įmonės ne tik reklamuojasi, bet ir pateikia psichologijos klasikos vertimų, vertinimų, naujovių. Didžiausia problema, kad šioje internetinėje mišrainėje yra labai daug abejotinos, klaidingos, įrodymais nepagrįstos ar tiesiog mistifikuotos informacijos.

3.10. Vertybės ir etika

Visais laikais asmeninę pagalbą teikiančioms profesijoms (socialinis darbas, sveikatos priežiūra, teisė, psichologija) buvo keliami dideli vertybiniai ir etiniai reikalavimai. Pavyzdys yra medicininės pagalbos etiniai principai, glaustai išdėstyti vadinaimoje Hipokrato priesaikoje (*Hipokrato priesaika lietuvių kalba*, 1997), kuriai yra per 2000 metų. Psichologų praktinės veiklos ir tyrimų etikos kodeksai iš dalies – tai Hipokrato priesaikos plėtotės, prasidėjusios tarpukariu ir labai suintensyvintos po Antrojo pasaulinio karo. Vertybių ir etikos principų laikymosi svarba dažnai aptariama įvairaus lygio psichologų bendruomenėse, profesinės veiklos kodeksai santykinai dažnai atnaujinami, nes žmonių gyvenimo aplinkybių kaita labai sparti. Apie psichologo profesinės veiklos vertybinių ir etikos principų svarbą byloja ir 2015 m. diskusija, kuriai buvo paskirtas visas žurnalo *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology* 5-ojo tomo 2-asis numeris (žr. šios diskusijos apžvalgą Walsh, 2015).

Psichologo profesijos vertybių ir etikos principai Lietuvoje formalizuoti santykinai vėlai, tačiau buvome pirmieji visoje buvusioje SSRS, formalizavę profesinę veiklą šiuo svarbiu aspektu: 1987 m. buvo atspausdinta mažytė 7 p. brošiūrėlė „Profesinė psichologo etika: atmena“ (1987). Faktiškai tai buvo sutrumpinta ir pakoreguota kelių užsienio psichologo etikos kodeksų kompiliacija. Kodeksas buvo gerokai pataisytas ir naujai išleistas po 10 metų – jau atkūrus Lietuvos nepriklausomybę (Gučas, Rimkutė ir Gailienė, 1997). G. Valickas (2008) apžvelgia psichologo vertybių ir etikos principų taikymo dilemas teisės psicholo-

gijos srityje. 2017 m. Lietuvos psichologų sąjunga patvirtino naują *Psichologo profesinės etikos kodekso* versiją (Barkauskienė ir kt., 2017), prie LPS veikia Etikos komitetas, visų universitetų pirmosios pakopos psichologijos studijų programose dėstomas profesinės etikos dalykas. Kaip EFPA nariams Lietuvos psichologams galioja ir EFPA metakodeksas (EFPA, 2005; Europos psichologų asociacijų federacija, 2005).

3.11. Profesinis susiregulavimas (asociacijos)

Svarbus mokslo šakos ar konkrečios profesijos institucionalizacijos kriterijus yra joms atstovaujančių specialistų būrimasis ir bendruomenės, asociacijas ar kitokio pobūdžio grupės. Toks būrimasis ne tik parodo tam tikrą kritinę specialistų masę, bet ir tampa svarbiu profesijos tolesnės raidos veiksnium: susikūrusi asociacija ar draugija rūpinasi teikiamų tyrimo ar paramos žmogui paslaugų kokybe, tyrimo, įvertinimo ar poveikio inovacijomis, narių kvalifikacijos tobulinimu, visuomenės švietimu ir pan. Taip jau atsitiko, kad Lietuvoje tokia, psichologijai atstovaujanti, asociacija atsirado ir esant šalyje tik keliems psichologams. 1931 m. rugpjūčio 27 d., t. y. tuo metu, kai Rusijoje prasidėjo psichotechnikos ir pedagogijos politinis ideologinis persekiojimas (abi paskelbiamos pseudomokslais), Kaune įkuriama Lietuvos psichotechnikos ir profesinio orientavimo draugija (LPPOD). Įdomu, kad pirmojo psichologijai atstovaujančio sambūrio pagrindą sudarė inžinieriai, ekonomistai, gydytojai. Tarp LPPOD kūrusių aktyvistų buvo tik du psichologai (aktyviai besidarbuojančių tuo metu tik du ir tebuvo): J. Vabalas-Gudaitis (LPPOD

vicepirmininkas) ir V. Lazersonas (LPPOD sekretorius, jam taip pat patikėta LPPOD Psichotechnikos laboratorija). LPPOD pirmininku išrenkamas chemikas, pirmasis Lietuvos universiteto rektorius J. Šimkus (1873–1944), išdininku – psichiatras, VDU Nervų ir psichinių ligų katedros vedėjas J. Blažys (1890–1939). Ši Lietuvos psichologų organizuoto judėjimo etapą išsamiau analizavo D. Beresnevičienė, į jos straipsnį ir nukreipiame skaitytoją (Beresnevičienė, 2002).

Sovietams, vėliau vokiečiams ir vėl sovietams okupavus Lietuvą, psichologijos, kaip ir daugelio kitų mokslų bei profesijų, institucionalizacija ne tik buvo pristabdyta, bet ir atblokšta atgal: uždaryti universitetai, specialistai emigravo, buvo ištremti ar žuvo koncentracijos stovyklose (pavyzdžiui, I. Tamošaitis 1941 m. ištremtas, V. Lazersonas 1945 m. ir M. Reinys 1953 m. nužudyti). Po karo atgaivintas psichologų rengimas irgi buvo chaotiškas: 1945–1946 m. pradėtos jų studijos VU nutraukiamos, o įkurtame Vilniaus pedagoginiame universitete psichologo specialybė derinama su lietuvių kalbos mokytojo specialybe. Tačiau šie dvigubos profesijos žmonės ir buvo tas branduolys, kuris 1958 m. padėjo prof. A. Gučui organizuoti Lietuvos psichologų draugiją. Tiesa, draugija įkuriama LSSR Ministrų Tarybos nutarimu, pabrėžiant, kad LPD yra SSRS psichologų draugijos skyrius (Lapė, 1999).

1988 m. VU psichologijos studijas jau buvo baigę per 300 psichologų. Priminsime, kad ir tuo metu, kaip ir dabar, psichologijos studijos buvo tarp populiariausių – į tos specialybės studijas konkursai buvo didžiausi. Vadinasi, profesionalų skaičiaus ir jų aktyvumo bei intelektualio potencialo aspektais

psichologų bendruomenė buvo pasiruošusi prasidėjusioms permainoms. Dar 1988 m. vasaros pradžioje įsikuria psichologų grupė Lietuvos persitvarkymo sąjūdžiui remti. Tų pačių metų rudenį nutariama LPD reorganizuoti į savarankišką, atskirą nuo SSRS psichologų draugijos organizaciją – Lietuvos psichologų sąjungą (LPS). Šis nutarimas realizuojamas 1989 m. sausį vykusiame LPD-LPS suvažiavime. Tą patį mėnesį 14 LPS deleguotų psichologų (tiek vietų buvo skirta lietuviams SSRS psichologų suvažiavime) pareiškė, kad LPS atsiskiria nuo sąjunginės psichologų draugijos. Reakcija, net estų delegatų – mūsų kaimynų, – buvo ganėtina neigiama. Vieninteliai, kurie mus sveikino ir po mūsų pareiškimo pribėgę spaudė rankas, buvo Ukrainos psichologai.

Apie Lietuvos psichologų organizuotą judėjimą mūsų jau buvo išsamiai rašyta (Bagdonas ir kt., 2000; Bagdonas, Lapė, & Valickas, 2008; Lapė, 1999). Todėl apibendrinami pamėginsime šį Lietuvos psichologų organizuotą judėjimą suskirstyti tokiais tarpsniais:

1. Ikiorganizacinis laikotarpis (1928–1931 m.): diskusijos, straipsniai apie psichotechnikos draugijos ir psichotechninių tyrimų reikalingumą (žr. Beresnevičienė, 2002).
2. Lietuvos psichotechnikos ir profesinio orientavimo draugijos laikotarpis (1931–1940 m.).
3. Sumaištis laikotarpis: pirmoji sovietinė okupacija, Antrasis pasaulinis karas ir vokiečių okupacija, antroji sovietinė okupacija (1940–1958 m.).
4. Lietuvos psichologų draugijos (LPD) laikotarpis: pirmoji organizacija, kurioje

dominuoja psichologai (tiesa, turintys papildomą mokytojo kvalifikaciją) ir psichologijos problematika, vienas iš veiksnių, paskatinusių atnaujinti psichologų rengimą Vilniaus universitete; nors LPD buvo SSRS psichologų draugijos skyrius, santykinai veikė savarankiškai (1958–1988 m.).

5. LPD reorganizavimo ir Lietuvos psichologų sąjungos tapimo laikotarpis: savarankiškos LPS įkūrimas, ryšių su SSRS psichologų draugija nutraukimas, narystės LPS įforminimas, LPS atributikos kūrimas; 1991 m. LPS turėjo 410 narių (1988–1991 m.).
 6. LPS krizės laikotarpis: LPS aktyvumo susilpnėjimas ir faktiškas išnykimas, smulkesnių ir specializuotų psichologų bendruomenių kūrimasis (1992–1995 m.).
 7. LPS atgimimo, atkūrimo ir „išsikapstymo iš duobės“ laikotarpis (1995–1998 m.).
 8. Naujo LPS augimo laikotarpis (1998–2008 m.).
 9. Kokybiškai naujos plėtros laikotarpis: jungimasis į tarptautines psichologų organizacijas, *Psichologų praktinės veiklos įstatymo* rengimo iniciatyvos, *EuroPsy* sertifikato diegimas, LPS struktūrinė pertvarka (2008–2018 m.).
- Įdomios sutaptys – Lietuvos psichologų organizuotam judėjimui svarbūs metai dažniausiai baigiasi skaičiumi 8: 1918–2018 m. – nepriklausomos Lietuvos šimtmetis; 1928 m. – diskusijos apie psichotechnikos draugijos kūrimą pradžia; 1958 m. – LPD ir Mokyklų mokslinio tyrimo instituto įkūrimo, psichologijos aspirantūros pradžia; 1988 m. – nutarimas LPD reorganizuoti į LPS; 1998 m. – LPS „kapstymosi iš duobės“ pabaiga; 2008 m. –

naujos plėtros ir tarptautiškumo stiprėjimas. Taigi 2018 m. turime daug sukakčių, o kartu su visa Lietuva švenčiame jos ir mūsų – psichologų bendruomenės – sukaktis. Nemažą indėlį institucionalizuojant psichologiją Lietuvoje įnešė ir psichologų organizuoto judėjimo entuziastai (pirmininkai, prezidentai, valdybų nariai, komitetų pirmininkai ir tų komitetų nariai). Dėl vietos stokos 3-ioje lentelėje surašyti tik Lietuvos psichologų organizuoto judėjimo vadovai.

Ši, kad ir glausta, Lietuvos psichologų organizuoto judėjimo analizė rodo, kad psichologija Lietuvoje institucionalizuota visu 100 procentų. Teisingumo dėlei reikia priminti, kad per Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį įsikūrė daugiau kaip 10 (tikslų skaičių sunku ir nusakyti – ne visi registruoti) psichologų sambūrių: Lietuvos humanistinės psichologijos asociacija, Lietuvos analitinės psichologijos asociacija, Lietuvos individualiosios psichologijos draugija, Lietuvos mokyklų psichologų asociacija, Lietuvos pedagoginių psichologinių tarnybų vadovų asociacija, Transpersonalinė asociacija, Lietuvos taikomosios psichologijos asociacija, Lietuvos įsisąmoninimu grįstos psichologijos asociacija, Traumų psichologijos asociacija, Lietuvos studentų psichologų asociacija, Vaikų ir jaunimo psichologų asociacija.

3.12. Apibendrintas žvilgsnis

Visi 10 analizuotų psichologo profesijos kriterijų eilės tvarka surašyti 2-oje lentelėje. Jų įdiegimo laipsnis atskirais psichologijos raidos laikotarpiais vaizduojamas langelių

baltos ir juodos spalvų skale: kuo tamsesnis atitinkamas langelis, tuo konkretus psichologo profesijos kriterijus atitinkamu laikotarpiu labiau institucionalizuotas. 2-os lentelės apatinėje eilutėje pateiktas bendras psichologijos institucionalizacijos atskirais laikotarpiais Lietuvoje vaizdas. Skaitytojui gali kilti abejonių, kiek tikroviškas toks psichologijos diegimo Lietuvoje vaizdavimas. Taip, čia pateikti tik vieno vertintojo – šių eilučių autoriaus – subjektyvūs vertinimai. Mūsų tikslas – parodyti vieną iš galimų tokio vertinimo metodinių priegijų. Baltos ir juodos spalvų skalę galima pakeisti įvairaus diapazono Likerto skalėmis, kalbinėmis kategorijomis (pavyzdžiui, visiškai neįdiegta, neįdiegta, iš dalies įdiegta, įdiegta, visiškai įdiegta) ar dar kitaip. Vaizdo objektyvizacijai reikalingi išsamesni tyrimai. Galimi du tokių tyrimų būdai: 1) kiekvieną kriterijų vertinti objektyviais rodikliais (pavyzdžiui, teisės dokumentų, reguliuojančių psichologo veiklą, gausa, *Psichologo profesinės etikos kodekso* taikymo laipsniu); 2) atlikti psichologų bendruomenės ar iš jos atrinktų ekspertų apklausą ir pateikti jų vertinimų vidurkius panašiu būdu, kaip tai padaryta 2-oje lentelėje, tik spalvą galima pakeisti vidutiniais balais.

Kaip matome iš 2-os lentelės, visiška psichologijos institucionalizacija pasiekta tik pagal 4 kriterijus: tyrimų, profesijos mokymo, mokslinės komunikacijos ir profesinio reguliavimosi. Silpniausios grandys kol kas yra psichologų veiklos teisinis pagrindas ir profesinės kompetencijos kontrolė (ypač privačiame sektoriuje dirbančių psichologų ir ne psichologų, bet mėginančių teikti psichologines paslaugas).

2 lentelė. *Psichologijos kaip profesijos įdiegimo laipsnis skirtingais jos raidos etapais Lietuvoje (paaiškinimai tekste)*

Institucionalizacijos kriterijus	Laikotarpis ir institucionalizacijos laipsnis				
	Iki 1918	1918–1940	1940–1944	1945–1988	1989–2018
Socialinis užsakymas (profesijos poreikis)					
Profesijos reglamentavimas					
Profesinės veiklos teisinis pagrindas					
Visuomenės pasitikėjimas ir autoritetas					
Profesinės kompetencijos kontrolė					
Tyrimai ir vieta mokslo klasifikacijose					
Profesijos mokymas					
Profesinė ir mokslinė komunikacija					
Vertybės ir etika					
Profesinis reguliavimasis (asociacijos)					
Bendra psichologijos institucionalizacija					

4. Psichologijos Lietuvoje institucionalizacijos etapai ir psichologai

Šio straipsnio 3.11 skirsnyje Lietuvos psichologų organizuotą judėjimą suskirstėme net į 9 etapus. Visai psichologijos Lietuvoje raidai periodizuoti labiau tinka įvykinis principas, taikomas ir Lietuvos valstybingumo raidai. Remiantis šiuo principu galima išskirti tokius psichologijos raidos Lietuvoje etapus (jie, beje, nurodyti ir 2-oje lentelėje):

- 1. Iki 1918 m.** Psichologinės kultūros budinimo laikotarpis: kelių asmenų psichologijos studijos kitose šalyse, Lietuvos švietėjų veikla XIX ir XX a. sandūroje, kurią išsamiai išanalizavo A. Gučas (1968).
- 2. 1918–1940 m.** Psichologijos formalios institucionalizacijos pradžia, pagrindiniai veikėjai psichologai J. Vabalas-Gudaitis ir V. Lazersonas, VDU psichologijos dėstytojai I. Tamošaitis ir M. Reinsys, nuo

1930 m. ir A. Gučas (žr. Gučas ir Jovaiša, 1983; Lazersonas, 2014; Bukauskienė, 2014; Pailis, 2014).

- 3. 1940–1944 m.** Kaip ir daugeliui kitų sričių – tuščias sumaišties laikotarpis, vienintelis pozityvus dalykas – parengta A. Gučo daktaro disertacija, kurios sovietinė valdžia nenostifikavo (žr. Gučas, 1943; Bagdonas ir kt., 1989).
- 4. 1945–1988 m.** Psichologijai labai permainingas laikotarpis: epizodinis psichologų rengimas 1945–1955 m., grynųjų psichologijos studijų organizavimas nuo 1969 m., psichologijos žurnalo ir knygų leidyba, tyrimai ir disertacijų gynimas, Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio veiklos pradžia. Sovietinės okupacijos įtaką individualiosios psichologijos krypties raidai Lietuvoje apžvelgia Kern (2012).
- 5. 1989–2018 m.** LPS įkūrimas, sovietmečiu pradėta psichologijos institucionalizacijos plėtra pagal visus profesijos

kriterijus, faktiškai visiškas, išskyrus kai kurias siauras sritis, atsiribojimas nuo rusiškosios, vis dar „kvepiančios“ sovietizmu, psichologijos ir suartėjimas su Vakarų šalių psichologijomis.

Visais etapais psichologija Lietuvoje buvo institucionalizuojama atskirų asmenų (kartais ir ne psichologijos specialistų) pastangomis. Kiekvieno jų asmeninė veikla psichologijos tyrimų ir praktinės veiklos laukuose buvo įnašas į bendrą profesijos katilą. Dažnai reikėjo ir lobistinių pastangų kuriant katedras, tyrimų laboratorijas ar praktinės veiklos struktūras (tarp jų ir privačias). 3-ioje lentelėje pamėgino-me pristatyti bent kai kuriuos tam tikru laikotarpiu veikusius psichologijos ins-

titucionalizacijos naudai asmenis. Tokią atranką – ypač laikotarpio, kai buvo atkurta Lietuvos nepriklausomybė, sunkina tai, kad darbavosi ir darbuojasi ne dešimtys, o šimtai asmenų, kurių įnašą pasverti sunku. Taigi, vėl tenka įspėti skaitytoją, kad ši atranka yra subjektyvi, grįsta įvairių rodiklių (pavyzdžiui, mokslinių tyrimų, disertacijų gynimo, praktinės veiklos inovatyvumo, žinomumo ir populiarumo tarp psichologų, aktyvumo LPS veikloje) integruotu suvokimu. Svarbiausiais iš šios daugybės kriterijų visgi palikome aktyvų organizacinį darbą ir profesoriaus pedagoginio vardo turėjimą. Dėl to už šio sąrašo ribų liko daug didelės kompetencijos praktikų. Tokios atrankos objektyvizacijai reikėtų visuotinės psi-

3 lentelė. *Prie psichologijos institucionalizacijos aktyviai prisidėję asmenys skirtingais jos raidos etapais*

Etapas	Psichologijos institucionalizacijai svarbesni asmenys (iš daugybės kitų svarbių asmenų)
Iki 1918 m.	J. Adomaitis-Šernas (1859–1922), J. P. Avižonis (1875–1939), R. Bytautas (psichologas, 1886–1915), J. Burba (1981–1921), A. Busilas (1889–1951), Šatrijos Ragana (1887–1930), J. Šliūpas (1861–1944)
1918–1940 m.	Psichologai: V. Lazersonas (1889–1945), A. Liaugminas (1907–1992), J. Vabalas-Gudaitis (1881–1955), J. Steponavičius (1880–1947). Ne psichologai: J. Blažys (1890–1939), M. Reinys (1984–1953), V. Storosta (Vydūnas) (1868–1953), J. Šimkus (1873–1944), I. Tamošaitis (1889–1943)
1940–1944 m.	A. Gučas (1907–1988), V. Lazersonas (1889–1945), J. Vabalas-Gudaitis (1881–1955) – visi psichologai
1945–1988–2018 m.	Tarpukario psichologijos tradicijos tęsėjai: A. Gučas (1907–1988) ir J. Vabalas-Gudaitis (1881–1955). 1948–1955 m. laidų psichologai ir pedagogai: M. Garbačiauskienė, A. Dževečka, A. Jacikevičius (1922–1999), L. Jovaiša (1921–2017), V. Karvelis (1933–2011), S. Kregždė, J. Lapė (1925–1911), J. Palaima (1914–2009), A. Penkauskas (1931–1985), A. Poškienė (1929–2001) Įvairių specialybių atstovai – psichologijos tyrėjai ir dėstytojai (psichologijos sparčios plėtros ir pereinamojo politinio laikotarpio): A. Bagdonas (aukštosios nervinės veiklos fiziologija), A. Danielius (anglistas; 1942–2002), A. Goštautas (gydytojas), B. Grigaitė (pedagogė / psichologė), V. Justickis (teisėininkas), F. Laugalys (biofizikas), E. Laurinaitis (psichiatras), G. Mikšytė-Butkienė (matematikė), D. Pūras (psichiatras), E. Rimkutė (lituanistė), A. Suslavičius (anglistas), A. Švėgžda (biofizikas), H. Vaitkevičius (inžinierius), V. Gudonis (specialusis pedagogas)

Etapas	Psichologijos institucionalizacijai svarbesni asmenys (iš daugybės kitų svarbių asmenų)
1974–1989– 2018 m.	<p>1974 m. ir vėlesniųjų laidų psichologai (vadovai, profesoriai): D. Bagdžiūnienė, R. Bandzevičienė, D. Beresnevičienė, L. Bukšnytė-Marmienė, L. Bulotaitė, G. Chomentauskas, R. Čepienė, A. Diržytė, A. Endriulaitienė, D. Gailienė, G. Gintilienė, G. Gudaitė, N. Grigutytė, R. Jusienė, E. Kazlauskas, R. Kočiūnas, R. Lekavičienė, V. Lepeška, A. Liniauskaitė, D. Nasvytienė, V. Pakalniškienė, A. Petrulytė, B. Pociūtė, R. Povilaitis, S. Raižienė, M. Rugevičius, S. Serapinas, J. Sondaitė, R. Šimulionienė, A. Valantinas, G. Valickas, R. Žukauskienė</p> <p>Psichologijos institucionalizacijos talkininkai iš užsienio: M. Balaisis, L. Bieliauskas, V. Bieliauskas (1920–2013), V. Černius (1926–2014), A. Fedoravičius, D. Katiliūte-Boydston (1943–2009), R. Kern, A. Norvilas, A. Paškus (1924–2008), J. Pikūnas (1921–2018), I. Užgiris (1937–1998), L. Vekeris (1918–2001), V. Viliūnas (1944–2011)</p>
1991–2018 m.	<p>LPS garbės nariai: A. Bagdonas, V. Bieliauskas, G. Butkienė, A. S. Fedoravičius, D. Gailienė, M. Garbačiauskienė, A. Goštautas, B. Grigaitė, L. Jovaiša, S. Kregždė, J. Lapė, A. Norvilas, J. Pikūnas, E. Rimkutė, A. Šidlauskaitė, H. Vaitkevičius, A. Valantinas</p>
1931–1918 m.	<p>Psichologų organizuoto judėjimo Lietuvoje vadovai: J. Šimkus LPPOD pirmininkas (1931–1939 m.); A. Gučas LPD pirmininkas (1958–1988), A. Bagdonas LPD pirmininkas (1988–1989) ir LPS prezidentas (1989–1991). LPS prezidentai: Z. Streikus (1991–1993), G. Valickas (1995–1999), B. Pociūtė (1999–2003), L. Bulotaitė (2003–2007), R. Povilaitis (2007–2010), E. Kazlauskas (2010–2016), N. Grigutytė (nuo 2016)</p>

chologų bendruomenės narių nuomonių apklausos (taip madingo reitingavimo). 3-ioje lentelėje jie surašyti abėcėlės tvarka. Analizuojant 3-ioje lentelėje surašytus psichologus atkreiptinas dėmesys į mūsų kolegas tautiečius, gyvenusius užsienyje, bet prisidėjusius prie psichologijos plėtros atkūrus nepriklausomybę.

5. Psichologija Lietuvoje ar Lietuvos psichologija: esminiai bruožai

Iš pristatytos psichologijos raidos Lietuvoje apžvalgos kyka keli svarbiausi, nors ir vienas su kitu susiję, klausimai: 1) koks galutinis sprendimas – ar psichologija Lietuvoje visiškai institucionalizuota; 2) ar tas institucionalizacijos laipsnis leidžia teigti, kad turime ir Lietuvos psichologiją (o ne

tik psichologiją Lietuvoje); 3) kokie tos Lietuvos psichologijos esminiai bruožai?

Atsakant į pirmąjį klausimą galima konstatuoti: taip, Lietuvos sociopolitinės raidos šimto metų laikotarpiu psichologija tapo sociokultūrinio gyvenimo (mokslinio, psichologinių paslaugų teikimo, praktinės veiklos) norma. Visiška arba beveik visiška šio mokslo ir praktikos institucionalizacija pasiekta pagal daugumą svarbiausių kriterijų.

Psichologijos raida Lietuvoje labai glaudžiai susijusi su valstybės viso šimtmečio sociopolitine raida. Per tą šimtmetį – visais etapais, netgi sovietmečiu, vyko Lietuvos kaip valstybės kūrimas ir augimas: visais etapais buvo puoselėjama kalba ir kultūra, mokslas ir pramonė, žemės ūkis ir švie-

timas. Primesta sovietinė ir trumpalaikė fašistinė ideologijos didesnei tautos daliai buvo svetimos ir pagrindinio virsmo laikotarpiu – atkuriant nepriklausomybę – jų buvo nesunkiai atsikratyta. Psichologijos mokslas ir psichologo profesija tapo kasdienio gyvenimo norma. Kaip ir daugelis kitų valstybės institucionalizacijos sričių (pavyzdžiui, valdymo, verslo, meno, mokslo), psichologija kaip žinojimo ir profesinės veiklos sritis buvo „sulietuvinta“: sukurta psichologijos terminijos sistema, sukurtos visų pakopų psichologijos studijų programos, visuose universitetuose (net tuose, kuriuose nerengiami psichologijos specialistai) vykdomi moksliniai tyrimai. Psichologijos istoriografijoje (Lawson et al., 2007) tai vadinama psichologijos indigenizacija – psichologijos adaptavimas konkrečiai kultūrai – jos susiejimas su sociopolitine ir ekonomine infrastruktūra. Indigeninės psichologijos paskirtis – tinkamai ir efektyviai plėtoti tą kultūrą, kurioje ji diegiama. Faktiškai nebeliko žinybų, kuriose nebūtų teikiamos mūsų lietuviškajai kultūrai adekvačios psichologinės paslaugos. Atkūrus nepriklausomybę labai sustiprėjo tyrimų ir profesijos mokymo tarptautiškumas, tačiau ir jis turi plėtoti indigenizuojamą psichologinę kultūrą. Taigi, į antrąjį klausimą taip pat galima atsakyti teigiamai. Todėl šiame straipsnyje tuos du žodžių derinius – *psichologija Lietuvoje* ir *Lietuvos psichologija* – naudojame kaip sinonimus. Norint išanalizuoti Lietuvos ir kitų šalių psichologijos savitarpio sąveikas, reikėtų atskiros studijos.

Vertinant psichologijos Lietuvoje raidą svarbus dar vienas dalykas: kaip mūsų psichologija traktuojama tarptautiniame kontekste? Tauta, kuri tūkstantmečiais

vėlavo iš akmens amžiaus įsilieti į vakarietiškoji civilizaciją, šimtais metų vėlavo apsikrikštyti ir sukurti modernią valstybę, negalėjo nevėluoti ir į mokslo, taip pat psichologijos, institucionalizacijos procesą. Mokslinės psichologijos raida Lietuvoje vėlavo maždaug 50 metų. Žinoma, integruojant pasaulinius ir didžiųjų valstybių pasiekimus, tas atsilikimas sparčiai mažėja. Šiuo požiūriu įdomus (Lawson et al., 2007) mėginimas parodyti, kad egzistuoja trys psichologijos pasauliai. Sekdami Moghadam (1987), kuris psichologijos išsivystymą skirstė pagal tuomet vyravusį pasaulio šalių išsivystymo skirstymą į tris pasaulius (Vakarų išsivysčiusios šalys, sovietinis blokas ir besivystančios šalys), Lawson ir kolegos (2007) pačią psichologiją skirsto į tris pasaulius. Pirmasis psichologijos pasaulis – tai klestinti ir dominuojanti JAV psichologija. Nors jos ištakos – europinė psichologija, po Antrojo pasaulinio karo amerikietiškoji psichologija tapo vyraujančia idėjų eksportuotoja. Antrajam psichologijos pasauliui priskiriamos tokių šalių kaip Anglijos, Kanados, Australijos ir buvusių Sovietų Sąjungos respublikų psichologijos, vadinasi, ir Lietuvos psichologija. Antrasis psichologijos pasaulis tam tikrose srityse konkuruoja su JAV psichologija, bet poveikis jai menkas. Trečiasis psichologijos pasaulis (besivystančių Afrikos, Lotynų Amerikos ir Azijos šalių psichologijos) yra pirmojo ir antrojo psichologijos pasaulių idėjų importuotojos.

Kokie gi Lietuvos psichologijos (ir psichologijos Lietuvoje) esminiai bruožai? Mėginami atsakyti į šį klausimą, tarsi imamės ir vertinimo misijos, o vertinimas, neturint objektyvių, skaičiais išreikštų kriterijų, visada lieka subjektyvus ir individualus.

Kitas analitikas galbūt išskirtų kitus psichologijos raidos Lietuvoje ypatumus, kitaip juos sudėliotų, tačiau konkrečios srities žinių laukas plėtojamas ir gilinamas būtent derinant įvairias nuomones, aptinkant naujų faktų ar įrodymų. Mes pamėginome išskirti 10 Lietuvos psichologijos bruožų.

1. Psichologijos raidos Lietuvoje variklis buvo ne vidinė mokslo ir praktikos krypties vara (atsiradusios idėjos ar faktai, skatinantys minties ar praktinių veiklų slinktį gilyn), o išoriniai veiksniai (politinė sistemos kaita, fundamentiniai Europos ir pasaulinės psichologijos pokyčiai, pavieniai psichologijos entuziastai).
2. Psichologija Lietuvoje yra jau stipriai indigenizuota – susieta su šalies sociopolitine ir ekonomine infrastruktūra bei nacionaline kultūra, bet kartu atvira ir psichologijos globalizacijos tendencijoms.
3. Psichologijos kelias Lietuvoje prasidėjo gyventojų prusinimo ir dėstomojo dalyko universitetuose pavidalu: pradžioje filosofijos disciplinų sudėtyje (Plečkaitis, 1975; 1979), vėliau, paskelbus nepriklausomybę, kaip savarankiškas dalykas daugiausia pedagogo profesijos siekiantiems asmenims, kaip epizodinių studijų dalykas (1930–1956 m.), o nuo 1969 m. nepertraukiamų ir besiplėtojančių studijų psichologijos dalykų sistema. Panašus ir mums giminingos tautos – Latvijos psichologijos kelias (Renge & Draguns, 2012).
4. Lietuvos psichologijai būdingas teorinis ir praktinis eklektiškumas, t. y. įvairių paradigmų (arba prieigų) derinimas tyrimuose, studijų programose ir profesinėje veikloje (nors kartais save ir įvardijame

- tai biheavioristais, tai humanistais, tai jungistais, tai adleristais, tai kognityvistais).
5. Orientacija į praktinę veiklą ir taikomuosius tyrimus. Mažos ir neturtingos šalies galimybės vykdyti fundamentinius tyrimus srityje, kurios naudingumas sunkiai išreiškiamas objektyviais rodikliais, labai ribotos. Juk neturėjome ir neturime jokio fundamentinei mokslinei veiklai skirto akademinio padalinio (nors sovietinis palikimas buvo beveik 40 mokslinio tyrimo institutų, tarp jų nebuvo nė vieno, kuriame būtų bent psichologinių tyrimų padalinys). Universitetų psichologijos katedros, laboratorijos, o pastaraisiais metais besikuriantys psichologijos institutai orientuoti į studijų aptarnavimą ir taikomuosius, dažniausiai projektinius ir abejotinos išliekamosios vertės tyrimus. Nėra valstybei reikalingų ir koordinuojamų tyrimų: didžiulis universitetų katedrų mokslininkų, doktorantų ir baigiamųjų kursų studentų potencialas išbarstytas siauroms mokslinėms (o kartais ir pseudomokslinėms) užgaidoms tenkinti. Kol kas negebame suburti pajėgų į stambesnius tyrimų ar praktinės veiklos vienetus. Geras to pavyzdys – VU Psichologijos instituto kūrimas 2018 m.: vietoj dviejų katedrų ir poros laboratorijų atsirado 15 padalinių (kurių kiekviename vidutiniškai yra po 3 darbuotojus). Nubrėžtos formalios ežios tik mažins mokslinės, praktinės ir studijų organizavimo veiklų efektyvumą. Tai galima matyti ir tarpintituciniuose psichologų santykiuose.
 6. Nors iš sovietmečio paveldėjome silpnąją profesinės etikos laikymosi kultūrą, galima pasidžiaugti tuo, kad profesinės etikos srityje tolokai atsiplėšėme nuo

to, kas dar vyksta Rusijos psichologų veiklos lauke (pavyzdžiui, vakarietišku tyrimo, įvertinimo ir poveikio priemonių naudojimas nesilaikant autorių teisių reikalavimų).

7. Psichologų „perprodukcija“ – labai nebūdingas reiškinys mažai ir ne itin turtingai valstybei. Visavertis ir visapusiškas psichologijos mokslo diegimas Lietuvoje prasidėjo tik XX a. šeštojo dešimtmečio pabaigoje. Iki 1950 m. Lietuvos psichologams suskaičiuoti būtų pakakę vienos rankos pirštų. Psichologijos institucionalizacija Lietuvoje vėlavo daugiau kaip 50 metų (netgi palyginti su tuo, kaip ji buvo institucionalizuojama Rusijoje). Dėl santykinai staigios psichologijos studijų plėtros šešiuose universitetuose atkūrus nepriklausomybę buvo gerokai peržengta psichologijos specialistų poreikio riba. Mes tikrosios situacijos ir nežinome, nes nėra kaupiamosios statistikos. Klausimas tik toks: kodėl jauni žmonės taip veržiasi į šią, didelio uždarbio negarantuojančią, profesiją?
8. Lietuvos psichologų jungimosi į asociacijas, vienos bendros sąjungos turėjimas – sveikintina profesinio reguliavimosi

forma. Tačiau atėjo laikas sustiprinti tą reguliavimąsi 1) vykdant kompetencijų kontrolę (pavyzdžiui, institucionalizuojant profesinę priežiūrą – superviziją); 2) priėmus Psichologo praktinės veiklos įstatymą ir licencijuojant visas psichologų specializacijas; 3) plėtojant LPS profesiją – psichologų teisių ir interesų gynimo bei lobistinę funkciją.

9. Kol kas neparengtas psichologo profesijos standartas, kuriame ne tik būtų išskirti profesinės kvalifikacijos vienetai (veiklos sritys), bet ir nustatytos kompetencijų ribos. Tai svarbu bendradarbiaujant ir konkuruojant su gretimų sričių paslaugų teikėjais (socialiniais darbuotojais, socialiniais ir specialiaisiais pedagogais, logopedais, psichiatrais, netgi ergo- ir kineziterapeutais).
10. Ne iki galo sutvarkyta psichologo profesijos reglamentacija (valstybinė reguliacija): būtina kuo skubiau reguliuojamų profesijų sąrašuose, kuriuos kuruoja Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, *mokyklos psichologo* profesiją pakeisti bendresne *psichologo profesijos* kategorija, kuri tiktų visoms specializacijoms.

LITERATŪRA

Bagdonas, A. (1991 a). Lietuvos psichologijos raida. *Mokslas ir Lietuva*, 2 (3), 55–63.

Bagdonas, A. (1991 b). The development of psychology in Lithuania. *Science, Art and Lithuania*, 2 (3), 55–62.

Bagdonas, A. (1996). Lithuanian psychology or psychology in Lithuania. *Identity, Freedom, Values and Memory* (pp. 18–33). Tallinn: Union of Estonian Psychologists.

Bagdonas, A. (2009 a). Bendrosios psichologijos katedra. *Vilniaus universitetas. Filosofijos fakultetas*

1579–1989–2009 (p. 28–41). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Bagdonas, A. (2009 b). Specialiosios psichologijos laboratorija. *Vilniaus universitetas. Filosofijos fakultetas. 1579–1989–2009* (p. 116–127). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Bagdonas, A., Butkienė, G., Lapė, J. ir Rimkutė, E. (1989). Alfonso Gučo veiklos ir tyrimų apžvalga. *Psichologija*, 9, 3–23.

Bagdonas, A., Lapė, J. ir Valickas, G. (2000). Nuo psichotechnikos draugijos iki Lietuvos psicho-

logų sąjungos. *Lietuvos mokslas: Lietuvos mokslo ir technikos draugijos* (p. 29–45). Vilnius: „Lietuvos mokslo“ redakcija.

Bagdonas, A., Lapė, J., & Valickas, G. (2008). Lithuanian psychological association: 50 years of development. *Psichologija*, 37, 85–103.

Bagdonas, A., Pociūtė, B., Rimkutė, E., & Valickas, G. (2008). The history of Lithuanian psychology. *European Psychologist*, 13 (3), 227–237. doi: 10.1027/1016-9040.13.3.227.

Barkauskienė, R., Čepukienė, V., Eimontas, J., Kazlauskas, E., Laurinaitytė, I., Pakrošnis, R. ir Vrubliauskaitė, K. (2017). *Psichologų profesinės etikos kodeksas (2017)*. Lietuvos psichologų sąjunga. Paimta iš <http://www.psichologusajunga.lt/index.php?p=104&lng=lt>

Benjafield, J. (2005). *A history of psychology*. Don Mills: Oxford University Press. XIV, 378 p.

Beresnevičienė, D. (2002). Profesinis orientavimas Lietuvoje. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 9, 312–351.

Breckler, St. (2012). What everyone needs to know about psychology: APA Willpower Report Highlights the Science of Psychology. *Psychological Science Agenda. March, 2012*. Paimta iš <http://www.apa.org/science/about/psa/2012/03/about-psychology.aspx>

Bukauskienė, T. (2014). Humanisto kelias: Vlodo Lazersono biografija. *Vladas Lazersonas. Rinktiniai raštai* (p. 426–433). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Bumblauskas, A. (2006). Lietuvos istorijos periodizacijos modeliai socialinės istorijos požiūriu. *Lietuvos istorijos studijos*, 17, 9–26.

Dzikarienė, V., Dževečka, A., Garbačiauskienė, M., Kregždė, S., Krukovskis, J. ir Kulvičienė, A. (1987). Algirdas Penkauskas (1931–1985). Asmenybė, pedagogas, mokslininkas. *Psichologija*, 7, 127–128.

EFPA. (2011). EuroPsy: European Certificate in Psychology. Paimta iš <https://www.europsy.eu/quality-and-standards/europsy>.

EFPA. (2015). EuroPsy nuostatai ir priedai. Paimta iš <http://www.europsy.lt/index.php?p=72>

EFPA. (2005). Meta-Code of Ethics (2005). Paimta iš <http://ethics.efpa.eu/metaand-model-code/meta-code/>.

European Commission. (2018). Regulated Profession Database: Generic Name of Profession – Psychologist. Paimta iš http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm?action=profession&id_prof

ession=1580&tab=countries&quid=2&mode=asc&pagenum=2&maxrows=15#top

Europos psichologų asociacijų federacija. (2005). Psichologo profesinės etikos metakodeksas. Paimta iš <http://www.psichologusajunga.lt/index.php?p=500&lng=lt>.

Gailienė, D. (1995). Klinikinė psichologija Lietuvoje. *Psichologija*, 17, 5–24.

Gailienė, D. (1997). Nuo psichotechnikos draugijos iki klinikinės psichologijos. *Lietuvos psichologija amžių sandūroje. A. Gučo 90-mečiui skirtos konferencijos medžiaga* (p. 69–78). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Gailienė, D. (2009). Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedra. *Vilniaus universitetas. Filosofijos fakultetas. 1579–1989–2009* (p. 72–77). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Garbačiauskienė, M., Dževečka, A. ir Penkauskas, A. (1995). Psichologijos katedra. *Vilniaus pedagoginio universitetas: 1935–1995 metai* (p. 178–180). Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

Greenwood, J. D. (2009). *A conceptual history of psychology*. Boston: McGraw-Hill Higher Education.

Gučas, A. (1943). *Izoliuojamosios abstrakcijos vystymosi tyrimai*. Mašinraštis. Vilnius, Vilniaus universitetas.

Gučas, A. J. (1960). Vabalas-Gudaitis – eksperimentinės psichologijos pradininkas Lietuvoje. *Filosofija*, 1, 79–106.

Gučas, A. (1968). *Psichologijos raida Lietuvoje (XIX a. pabaiga – XX a. pradžia)*. Vilnius: Mintis.

Gučas, A. (1977). Pedagogika ir psichologija. *Vilniaus universiteto istorija 1803–1940* (p. 268–270). Vilnius: Mokslas.

Gučas, A. ir Jovaiša, L. (1983). Jono Vabalas-Gudaičio gyvenimas ir darbai. *J. Vabalas-Gudaitis. Psichologijos ir pedagogikos straipsniai* (p. 17–23). Vilnius: Mokslas.

Gučas, A., Kregždė, S., Penkauskas, A. ir Vaitkūnienė, L. (1962). Iš psichologų draugijos veiklos. *Pedagogika ir psichologija*, 1, 169–174.

Gučas, A., Rimkutė, E. ir Gailienė, D. (1997). *Profesinė psichologo etika*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Gučas, A. ir Semaška, K. (1979). Pedagogika ir psichologija. *Vilniaus universiteto istorija 1940–1979* (p. 7–23). Vilnius: Mokslas.

Hipokrato priesaika lietuvių kalba. (1997). Paimta iš <http://www.lsmuni.lt/vs-biblioteka/pagalb/hipokrat.htm#Lietuv>

- Jacikevičius, A. (1967). Psichologijos mokslo raida Tarybų Lietuvoje. *Pedagogika ir psichologija*, 9, 5–17.
- Jacikevičius, A. (1997). Profesorius Alfonsas Gučas: psichologas, humanistas, patriotas. *Lietuvos psichologija amžių sandūroje. A. Gučo 90-mečiui skirtos konferencijos medžiaga* (p. 55–68). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Janzs, J. (2016). Psychology and society: An overview. *Research Gate*. Paimta iš https://www.researchgate.net/publication/254769323_Psychology_and_society_An_overview
- Kairys, A. ir Jurkuvėnas, V. (2015). Psichologijos mokslo raidos Lietuvoje kiekybiniai atspindžiai žurnalų „Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Pedagogika ir psichologija“ ir „Psichologija. Mokslo darbai“ 1962–2015 metų straipsniuose. *Psichologija*, 52, 91–105.
- Kern, R. M. (2012). Psychological impact of the Soviet occupation on spread of individual psychology in Lithuania. *The Journal of Individual Psychology*, 68 (3), 260–271.
- Kutkienė, L. (2013). Lietuvos edukologijos universiteto Psichologijos katedros raida. *Ugdymo psichologija*, 24, 77–83
- Lapė, J. (1997). Psichologija Vytauto Didžiojo universitete. *Lietuvos psichologija amžių sandūroje. A. Gučo 90-mečiui skirtos konferencijos medžiaga* (p. 79–85). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Lapė, J. (1999). Psichologų draugija ir jos įtaka psichologijos raidai Lietuvoje. *Psichologija*, 19, 124–132.
- Lapė, J. (2008). Dėl psichologų rengimo Vilniaus pedagoginiame universitete pradžios. *Psichologija*, 38, 115–117.
- Lapė, J. ir Rimkutė, E. (1977). Profesoriumi Alfonsui Gučui – 70. *Pedagogika ir psichologija*, 14, 110–111.
- Law, M. T., & Kim, S. (2005). Specialization and regulation: The rise of professionals and the emergence of occupational licensing regulation. *Journal of Economic History*, 65 (3), 723–756.
- Lawson, R. B., Graham, J. E., & Baker, K. M. (2007). *A history of psychology: Globalization, ideas, and applications*. Upper Saddle River: Pearson Prentice Hall. 498 p.
- Lazersonas, V. (2014). *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Vilniaus universitetas. 462 p.
- Leahey, H. T. (2001). *History of modern psychology*. Upper Saddle River: Prentice Hall. ix, 422 p.
- Lietuvos psichologų sąjunga (2018). Oficiali statistika apie Lietuvoje dirbančius psichologus. Paimta iš <http://www.psichologusajunga.lt/index.php?p=607&lng=lt>
- Lietuvos psichologų sąjunga. (2017). Psichologų profesinės etikos kodeksas (2017). Paimta iš: <http://www.psichologusajunga.lt/index.php?p=112&lng=lt>
- Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras. (2017). 2017 m. liepos 19 d. įsakymas Nr. 886 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999 m. vasario 5 d. įsakymo Nr. 61 „Dėl asmens sveikatos priežiūros veiklos rūšių sąrašo“ pakeitimo“.
- Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras. (2018). 2018 m. gegužės 30 d. įsakymas Nr. V-627 „Dėl Lietuvos medicinos normos „Medicinos psichologas“ patvirtinimo“.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras (2003 a). 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. Įsak-1880 „Dėl savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos pavyzdinių nuostatų“.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras (2003 b). 2003 m. birželio 25 d. įsakymas Nr. Įsak-897 „Dėl pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio“.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras (2004). 2004 m. rugpjūčio 20 d. įsakymas Nr. Įsak-1303 „Dėl savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos psichologo pavyzdinio pareigybės aprašymo“.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras (2005 a). 2005 m. liepos 22 d. įsakymas Nr. Įsak-1549 „Dėl mokyklos psichologo asistento pavyzdinio pareigybės aprašymo“.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras (2005 b). 2005 m. liepos 22 d. įsakymas Nr. Įsak-1548 „Dėl mokyklos psichologo bendrųjų pareiginių nuostatų“.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras (2007). 2007 m. sausio 29 d. įsakymas Nr. Įsak-101 „Dėl psichologų, teikiančių pagalbą mokiniui, atestacijos nuostatų patvirtinimo“.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras. (2015). 2015 m. rugpjūčio 27 d. įsakymas Nr. v-923 „Dėl psichologijos studijų krypties aprašo patvirtinimo“.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras (2017). 2017 m. rugpjūčio 30 d. įsakymas Nr. V-663 „Dėl psichologinės pagalbos teikimo aprašo“.
- Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. (2018). Reglamentuojamų profesinių kvalifikacijų pripažinimas. Paimta iš: <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/reglamentuojamu-profesiniu-kvalifikaciju-pripazinimas>

- Lietuvos Respublikos ūkio ministras (2018). 2018 m. gegužės 11 d. įsakymas Nr. 4-275 „Dėl Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2014 m. liepos 15 d. įsakymo Nr. 4-486 „Dėl reglamentuojamų profesijų sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo“.
- Lunt, I. (2011) EuroPsy: The development of standards and competence of psychologists. *European Psychologist*, 16 (2), 104–110.
- Moghaddam, F. M. (1987). Psychology in the three worlds: As reflected in the crisis in social psychology and the move toward indigenous Third-World Psychology. *American Psychologist*, 42, 912–920.
- Monkevičienė, O., Meškauskienė, A., ..., Riškutė, G. (2012). *Ugdymo mokslų fakultetas: praeitis (1990–2011), dabartis (2012), ateitis*. Vilnius: Edukologija.
- Nasvytienė, D. (2012). Šiandiena yra rytojus, apie kurį galvojome vakar (minint M. Garbačiauskienės 85-metį). *Ugdymo psichologija*, 23, 78–83.
- Pailis, P. (2014). Vlado Lazersono gyvenimo Lietuvoje chronologija. *Vladas Lazersonas. Rinktiniai raštai* (p. 440–455). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Pawlik, K. (2000). Quo vadis psychologia Europaea. Perceptions and assessments at the turn of the millennium, with 30 tele-interview contributions from across Europe. *European Psychologist*, 5 (2), 87–89.
- Plečkaitis, R. (1962). Psichologijos dėstymo Lietuvos mokyklose XVII a. pabaigoje – XVIII a. pradžioje apžvalga. *Pedagogika ir psichologija*, 3, 99–114.
- Plečkaitis, R. (1975). *Feodalizmo laikotarpio filosofija Lietuvoje: filosofija Lietuvos mokyklose XVI–XVIII amžiais. II dalis*. Vilnius: Mintis.
- Plečkaitis, R. (1979). Filosofija Vilniaus universitete XVI–XIX amžiais. *Filosofija Vilniaus universitete* (p. 5–20). Vilnius: Mintis.
- Profesinė psichologo etika: atmena*. (1987). (Sudaryt. A. Gučas). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, TSRS Psichologų draugija, Lietuvos skyrius. 7 p.
- Reglamentuojamų profesinių kvalifikacijų pripažinimas. (2018). Paimta iš: http://www.profesijos.lt/go.php/lit/LR_reglamentuojamosprofesijos_irkompeten/80.
- Renge, V., & Dragūns, J. (2012). Psychology in Latvia. Its origins, development, and current state. *European Psychologist*, 17 (3), 246–252. doi: 10.1027/1016-9040/a000057.
- Rimkutė, E. (1987). *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, 3 (p. 461–462). Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
- Rimkutė, E. (1997). Lietuvos psichologų ugdytojas. *Lietuvos psichologija amžių sandūroje. A. Gučo 90-mečiui skirtos konferencijos medžiaga* (p. 7–11). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Rimkutė, E. (2007 a). Psichologija. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, 12 (p. 631–634). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Rimkutė, E. (2007 b). Šimtas metų Lietuvos psichologų ugdytoji prof. A. Gučiui. *Psichologija*, 36, 100–108.
- Rimkutė, E. (2008). *Mano knyga – vaikas: Agotos Šidlauskaitės gyvenimo ir psichologinės pedagoginės praktikos bruožai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Schiraeve, E. (2011). *A history of psychology: A global perspective*. Los Angeles etc.: SAGE.
- Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2004). *A history of modern psychology*. Belmont: Thomson / Wadsworth.
- Sniadeckis, A. (2018). *Organinių būtybių teorija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 616 p.
- Šidlaūtė, L. (1967). *Psichologijos literatūra buržuazinės Lietuvos spaudoje: diplominis darbas*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Teisėjų taryba. (2017). 2017 m. gruodžio 15 d. nutarimas Nr. 13p-197-(7.1.2) dėl pavyzdinio vyriausiojo specialisto (psichologo) pareigybės aprašymo pakeitimo. Paimta iš www.teismai.lt/data/public/uploads/2017/12/20171215-197.doc
- Valickas, G. (2008). *Teisės psichologo profesinės etikos dilemos: metodinė priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Walsh, R. T. G. (2015). Introduction to ethics in psychology: Historical and philosophical grounding. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 35 (2), 69–77.
- Winerman, L. (2018). By the numbers: APA at its 125th anniversary. Paimta iš <http://www.apa.org/monitor/2017/05/numbers.asp>
- Kregžde, S. P. (1987). Razvitije psichologičeskoj nauki v Litovskoj SSR. *Voprosy psichologii*, 3, 5–12 (rusų klb.).
- Leontjev, A. N. (1983). *Izbrannye psichologičeskie proizvedenija v dvuch tomach*. Moskva: Pedagogika. 304 s. (rusų klb.).
- Psichologija v Baltijskich respublikach*. (1991). Tezisy dokladov 8-j konferencii psichologov Baltijskich respublik. Vilnius, 8–12 janvaria 1991 g.

Vilnius: Izdateljstvo Vilniusskogo universiteta. 316 s. (rusų klb.).

Robinson, D. N. (2005). *Intelektualjnaja istorija psichologii*. Moskva: Institut filosofii, teorii i istorii sv. Fomy. 567 s. (rusų klb.).

Vygodskij, L. S. (1982). *Sobranie sočinenij v 6-ti tomach*. Moskva: Pedagogika (rusų klb.).

Zalevskij, G. V., i Zalevskij, V. G. (2000). Psichologija i psichologi na poroge XXI veka (po materialam 27-ogo Mėždunarodnogo psichologičeskogo kongressa, 23–28 ijulia 2000 g. – Švečija, Stokholm). *Sibirskij psichologičeskij žurnal*, 13, 8–12 (rusų klb.).

THE INSTITUTIONALIZATION OF PSYCHOLOGY IN LITHUANIA: VIEW FROM THE PROSPECT OF THE STATE'S 100-YEAR ANNIVERSARY*

Albinas Bagdonas

S u m m a r y

Different sides of the development of psychology as a science, a teaching subject and a professional activity in Lithuania during the 100-year period are analyzed and discussed. This analysis is performed in the context of the institutionalization of the modern Lithuanian State. The three main premises of the development of psychology in Lithuania are revealed: the sociopolitical and economical context of state, the influence of the global field of psychology and the activities of the enthusiasts of profession. The extent of development of psychology in Lithuania during the different periods of Lithuanian history of last 100 years of its existence is evaluated according to 10 criteria of recognizing the profession: 1) Social need; 2) State regulation of the profession; 3) Legislative basis of the profession; 4) Trust by society and authority; 5) Control of professional competence; 6) Being included in a classification of sciences and a scientific studies system; 7) Education (teaching and training) of the profession; 8) Professional and scientific communication (journals, conferences); 9) Values and professional ethics; 10) Professional self-regulation (professional NGO). The development of psychology in Lithuania can be divided in stages according to the context of the modern state's development events: 1) Before the year 1918 (the period of arousal and enlightenment in psychological culture); 2) The years 1918–1940 (start of the institutionalization of psychology in the

First Republic of Lithuania); 3) The years 1940–1944 (an empty, topsyturvy-esque or confused of social and economical life stage during the Second World War); 4) The years 1945–1988 (an unsettled stage of training and researches in psychology with stabilization after when psychologists were begun to be educated at Vilnius University in 1969); 5) The years 1989–2018 (a dissociation from the Russian academic field of psychology and an independent development with the rising influence of Western academic psychological influences). The names of the main enthusiasts of the institutionalization of psychology in Lithuania during the five listed stages are presented. The main persons from this list were Alfonsas Gučas (1907–1988), Jonas Vabalas-Gudaitis (1881–1955), Vladas Lazersonas (1889–1945) and Juvencijus Lapė (1925–1911). The main conclusion of paper is that psychology in Lithuania, during the 100-year period, was developed according to all 10 criteria; it was reasonably adapted to the national state culture and infrastructure. In other words, at the present time, we can speak and write not only about the development of psychology in Lithuania but about a Lithuanian psychology – a nationally indigenized profession. Eleven features of indigenized psychology are also listed.

Keywords: history of psychology, psychology in Lithuania, Lithuanian psychology, institutionalization, criteria of profession.

Iteikta 2018-09-30

* The paper is sacred to three dates: 100-years of independency of Lithuania, 60-years of organaized movement of Lithuanian psychologists (in the year 1958 Society of Lithuanian Psychologists as division of Society of Psychologists of Soviet Union was established) and 30-years of establishment of independent Lithuanian Psychological Association (two years before re-establishment of Lithuanian independency).